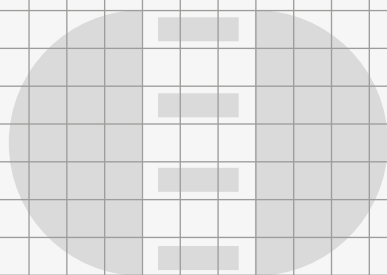
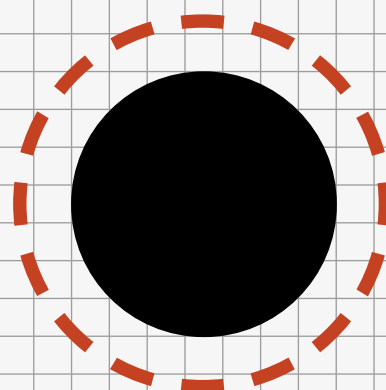

RANDEN

SPANNINGSVELDEN

SUGGESTIES

SUGGESTIES VOOR EEN SOCIAAL DUURZAME LANDSCHAPSARCHITECTUUR

LAATSTE UPDATE 20/01/2025

**HO
GENT**
howest

Introductie

Dit onderdeel is het derde document in het drieluik 'randen' 'spanningsvelden' 'suggesties'. Het document kan als los document gelezen worden maar komt het meest tot zijn recht als onderdeel van het drieluik, gezien er verder gebouwd wordt op enkele bevindingen uit het document 'spanningsvelden', met aanvullende referenties in het document 'randen'.

In het document 'spanningsvelden' wordt duidelijk dat – hoewel landschapsarchitecten duidelijke sociale waarden centraal stellen in hun werk – sociale duurzaamheid een term is die zelden gebruikt wordt. In veel projecten worden er wel concrete sociale doelstellingen gesteld (vaak m.b.t. ontmoeting, veiligheid, gezondheid en participatie), maar deze worden zelden gezien als een onderdeel van een breder duurzaamheidsdiscours. sociale doelstellingen worden ook zelden afgewogen ten opzichte van ecologische doelstellingen, en de interactie ertussen wordt niet vaak overwogen.

De thema's die volgend een literatuurstudie onderdeel zijn van het sociaal duurzaamheidskader blijken overigens binnen de discipline tot discussies te leiden. Er is niet steeds consensus over de rol die de landschapsarchitect moet spelen inzake bv. rechtvaardigheid, inclusie, en participatie. Het pwo onderzoeksproject SoDuLTA stelt enkele van de spanningsvelden scherp, en grijpt ze aan om een disciplinaire reflectie op te starten over de betekenis die sociale duurzaamheid krijgt binnen de discipline. Die dialoog, dat debat, vormt de voornaamste uitkomst van het onderzoek.

Met dit document nemen we echter graag nog een stap verder. Vanuit de verschillende thema's van sociale duurzaamheid, en vanuit de voorgenoemde spanningsvelden, trachten we hier een aantal 'suggesties' te geven voor een meer sociaal duurzame landschapsarchitectuur. Die suggesties vragen echter om wat meer kadering:

- Het onderzoek legt een focus op sociale aspecten van het duurzaamheidsdiscours – en is in die zin niet neutraal. In realiteit moet dit streven steeds afgewogen ten opzichte van andere waarden en complexiteit in het landschap, en in het bredere duurzaamheidskader
- De discipline wordt gekenmerkt door een rijke geschiedenis aan sociale verantwoordelijkheidszin en experiment, dit document wilt die realiteit ook erkennen, en wil bijdragen aan die bestaande experimenten en zoektocht naar het sociale streven van het beroep
- Landschapsarchitectuur is niet te vatten in één type-praktijk. Afhankelijk van het 'type werk' of professionele uitgangspositie zullen bepaalde aanbevelingen meer of minder van toepassing zijn
- Er bestaat niet zoiets als het optimale sociale landschapsontwerp. Vaak zijn sociale doelstellingen niet (of zeer moeilijk) normatief te beoordelen. Wel zijn er enkel basiswaarden waarnaar gestreefd kan worden, en die een gedeeld streven van het beroep kunnen zijn: rechtvaardigheid, inclusiviteit, democratisch, eerlijk, toegankelijk, etc. ook de keuze voor deze waarden is niet politiek neutraal, maar worden in het Westen over het algemeen gezien als na te streven waarden. Deze vormen de basiswaarden waarop de suggesties gebaseerd zijn
- Het landschap / de ruimte is in geen geval een verantwoordelijkheid voor de LTA alleen, maar is steeds een proces en product waarbij een grote hoeveelheid spelers betrokken zijn. De invloed van de landschapsarchitectuur is in die zin beperkt, maar niet onbelangrijk. Dit besef is ook het expliciete onderwerp van één van de suggesties

- De suggesties worden vaak geïllustreerd met voorbeelden uit andere disciplines. Deze illustraties hebben niet als doel om een optimale praktijk te duiden, maar wel om te inspireren en te fascineren. Een gezonde, groeiende discipline heeft er alle baat bij om ook kennis en referenties uit andere beroepenvelden te halen

Net als de spanningsvelden vormen deze suggesties geen eindpunt, maar een basis voor dialoog en reflectie. Het zijn korte maar krachtige ideeën van waaruit er een gesprek gestart kan worden over de - al dan niet - potentiële meerwaarde van een stap in de richting van sociale duurzaamheid.

We geloven niet dat een disciplinaire cultuur verandert door het opleggen van rigide handelingskaders of regels, maar mogelijk wel door continue zelfkritische reflectie en experiment, inspelend op de veranderende vragen en context waarin een beroep zich plaatst. Dit document probeert enkele mogelijke richtingen uit te zetten voor waar het beroep naartoe kan evolueren.

Vanuit het geloof dat de landschapsarchitect zich in een uitstekende positie bevindt om de wereld te sturen naar een niet enkel ecologische, maar ook sociaal duurzame toekomst.

Dit document kwam tot stand binnen het pwo SoDuLTA onderzoeksproject op HOGENT.

Meer info over het SoDuLTA onderzoek zelf, en links naar deze andere documenten, vind je op:
<https://www.hogent.be/projecten/sodulta/>

Inhoudstafel

02 Intro

04 Inhoudstafel

7 SUGGESTIES

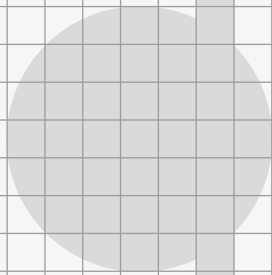
- 9 De landschapsarchitect (er)kent de sociale dimensie van duurzaamheid
- 13 De landschapsarchitect is zelfbewust en -kritisch over de eigen vooroordelen, waarden & identiteit
- 17 De landschapsarchitectuur is een representatie van de maatschappij voor welke ze ontwerpt
- 20 De landschapsarchitectuur herstelt haar politieke bewustzijn
- 24 Landschapsarchitectuur is activisme
- 27 De landschapsarchitect ziet de meerwaarde van sensibilisering en educatie als een potentiële rol
- 30 De landschapsarchitect streeft steeds naar een maatschappelijke meerwaarde
- 33 'Voor wie ontwerp ik' is in elke actie een kritische vraag
- 36 De landschapsarchitect ontwerpt steeds voor de meest behoevende groepen
- 39 De landschapsarchitect ontwerpt met – en voor – het meer dan menselijke landschap
- 42 Landschapsarchitectuur is een democratische praktijk
- 46 Landschapsarchitecten meten niet enkel hun fysieke impact maar ook hun sociale
- 49 De landschapsarchitect is eerlijk in hun communicatie, en respecteert het dagdagelijkse leven
- 52 De landschapsarchitect durft te experimenteren en disciplinaire grenzen te verleggen
- 55 De landschapsarchitect verzet zich tegen processen die een bedreiging vormen van de publieke ruimte
- 58 Landschapsarchitecten zijn een emotioneel bewuste (empathische) professionals
- 61 Schoonheid en esthetiek zijn steeds een fundamenteel onderdeel van een duurzaam landschap

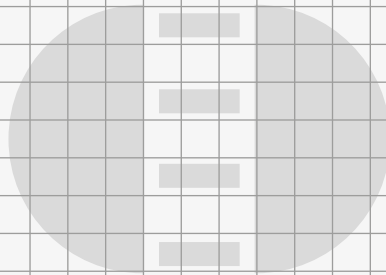
- 64 Het landschap wordt gedeeld met verhalen en narratieven, en ook daar kan de professional mee aan de slag gaan
- 67 De landschapsarchitectuur zoekt naar manieren om op een meer onafhankelijke manier te kunnen werken
- 70 Iedere landschapsarchitect is een ambassadeur voor hun beroep
- 73 De landschapsarchitectuur is een sterk, verbonden en interdisciplinair netwerk
- 76 De landschapsarchitectuur is een beroep dat via het landschap andere disciplines verbindt
- 79 De landschapsarchitectuur legt zich gericht toe op de grote schaal en globale problematieken
- 82 De landschapsarchitect streeft naar lange termijnbetrokkenheid bij elk project en erkent het belang van goed beheer

86 Conclusie

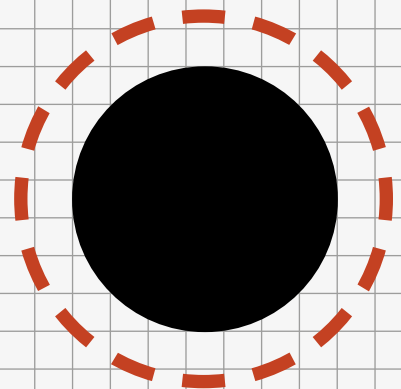

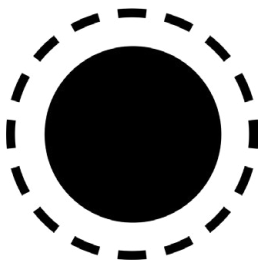
RANDEN

SPANNINGSVELDEN

SUGGESTIES

De landschapsarchitect (er)kent de sociale dimensie van duurzaamheid

De landschapsarchitect (er)kent de sociale dimensie van duurzaamheid

In het document 'spanningsvelden' leerden we dat duurzaamheid in de landschapsarchitectuur vaak benaderd wordt vanuit een louter ecologische invalshoek. Dit terwijl het discours ook steeds sociale (en andere) facetten omvat. Het landschap vraagt echter steeds naar een holistische benadering van duurzaamheid, en een erkenning van de sociale aspecten daarvan is dus essentieel.

Uit gesprekken blijkt alvast dat de landschapsarchitect wel degelijk aandacht heeft voor 'het sociale'. Dit vertaalt zich onder meer in aandacht voor ontmoeting, participatie, veiligheid, sociale controle, e.d.m. Vaak worden deze echter niet bewust en gelijk afgewogen ten opzichte van ecologische principes, en ontbreekt het de landschapsarchitect ook aan concrete theoretische- of handelingskaders. Er bestaat een lacune in kennis en in methodieken, of het geloof is dat deze sociale aspecten van duurzaamheid geen verantwoordelijkheid zijn voor de discipline.

Dat is niet noodzakelijk een vreemde houding. Kennis over rechtvaardigheidsvraagstukken ligt traditioneel meer wat als 'sociale disciplines' worden gezien. Die worden echter niet steeds betrokken bij ontwerpprocessen. Door samen te werken met onder meer sociologen, sociaal werkers, antropologen, psychologen, etc. kunnen er nieuwe methodieken en kennis geactiveerd worden, die ook nog een verrijking zijn voor het beroep zelf, en mogelijks op termijn tot hybride profielen kan leiden.

“ Dus moeten we eigenlijk ook een antropoloog of een socioloog gaan raadplegen als we met complexe sociale vraagstukken zitten. [...] Architecten staan met een aantal disciplines in nauw contact. Ik denk dat we nog te ver af staan van sociale wetenschappen.

Dit neemt niet weg dat er ook verdere leerprocessen nodig zijn om het sociale bewustzijn binnen de discipline te versterken. Onder meer via ontwikkelingen in de curricula van de opleidingen, of mogelijke nascholing voor professionals, kan er gewerkt worden aan een meer sociaal bewuste professional. De discipline hoeft in geen geval vervangend te werken voor bestaande sociale disciplines, maar toegapaste vormen van sociologie, sociaal werk, en de methodieken die daarin gebruikt worden, zouden een grote meerwaarde kunnen betekenen.

“ These controversies are sustained and exaggerated by our habit of borrowing theory, methods, and vocabulary from other fields, rather than drawing these from within the wellspring of our core - the intersection of nature and culture. This crisis of invention is evident both in the literature of the profession and in its built work - Anne Whiston Spirn in 'most important questions' (Litton et al., 1992)

Vanuit sociale duurzaamheid kan dat betekenen dat kennis op het snijpunt tussen landschap en – onder meer – rechtvaardigheid, inclusie, democratie, participatie, eigenaarschap, gemeenschap ontmoeting en conflict, trots, representatie, diversiteit, gelijkheid, etc. verder uitgediept moet worden (zie vocabularium in het document spanningsvelden). Er is nood aan nuanceren, onderzoek en uitbreiding van de betekenis van deze begrippen binnen de discipline. Ze mogen niet lichtzinnig gebruikt worden als we oprecht zijn in ons streven naar duurzaamheid.

Natuurlijk wordt de praktijk niet enkel gevormd door aanbod, maar ook door vraag. Vandaar dat er ook gewerkt moet worden aan een duidelijke afbakening van de vragen die gesteld (kunnen) worden aan de landschapsarchitectuur. Goede communicatie met opdrachtgevers blijft daarbij een essentiële oefening. Onrealistische verwachtingen m.b.t. de sociale impact van een landschapsarchitectuurproject op bepaalde samenlevingsproblematieken moeten vermeden worden.

Het is uiteraard aan iedere landschapsarchitect zelf om – vanuit iedere unieke positie waarin ze zich bevinden – te bepalen hoe ver ze gaat in de sociale verantwoordelijkheden die die opneemt. Maar

het moet erkend worden dat elk landschap een sociale dimensie heeft, en dat die wezenlijk deel uitmaakt van het streven naar duurzaamheid, kwaliteit en waardering. Eerlijkheid en helderheid over de eigen doelstellingen en waarden is in elk project noodzakelijk om te komen tot kwalitatieve acties (zie ook suggestie 2).

Referenties

(p)LOT - Michael Rakowitz

Met het (p)LOT project stelt de kunstenaar Michael Rakowitz het gebruik van de publieke ruimte voor het stallen van private voertuigen in vraag. Het project is één stap in de bewustwording hierrond. Door overdekkingen te creëren in de vorm van wagens, en de ruimtes effectief te 'huren' voor korte termijnen (door het betalen van de parkeertoeslag), worden er nieuwe soorten ruimtes gecreëerd op plaatsen die normaal voorbehouden zijn voor wagens. Deze ruimte wordt dan plots beschikbaar voor andere noodzakelijkheden in de publieke ruimte. Ze staat zo symbool voor de nood aan publieke ruimte, die voor een groot deel ingeperkt wordt door auto's, en anderzijds steeds meer door andere vormen van privaat gebruik. Het verdwijnen van publieke ruimte, of de beschikbaarheid ervan alleen voor de welgestelden, is een probleem dat hiermee aangekaart wordt.

(bron: <http://www.michaelrakowitz.com/plot-proposition-i>)

Community Design Centers

Rond de jaren '60 ontstonden uit de Amerikaanse Burgerrechtenbeweging initiatieven die 'Community Design Centers' zijn gaan heten. Vrij vertaald naar gemeenschaps ontwerpcentra. Het idee was dat er in deze centra kennis en ondersteuning beschikbaar was m.b.t. (architecturaal) ontwerp, gericht op de groepen mensen die hier normaal geen toegang tot zouden hebben omwille van financiële lasten. De aanpak van deze centra was zeer participatorisch, en voor een groot deel gebaseerd op de principes van Paul Davidoff's 'Advocacy Planning', waarbij er gericht vanuit bepaalde doelgroepen plannen ontwikkeld werden.

Initieel waren deze initiatieven betaald vanuit subsidies, maar een veranderend politiek landschap maakte dat ze zich moesten herorganiseren als onder meer VZW's en bedrijven. Anderzijds zijn veel van deze Community Design Centers ook geaffilieerd aan Universiteiten.

Tot op vandaag nemen deze centra nog de oorspronkelijke ondersteunende rol op, gaan ze zeer doelgroepgericht te werk, en bevragen ze de traditionele machtsverhoudingen tussen opdrachtgevers (vaak beleid) en de burgers voor wie het ontwerp gemaakt wordt. Zoals ze het zelf stellen: "architectuur en ontwerp worden gezien als tools voor ethische interventies in de bebouwde omgeving, en het transformatieve potentieel van architectuur wordt aangehaald vanuit een participatieve aanpak die werkt voor de meest kwesbare groepen die geen toegang hebben tot traditionele architectuur.

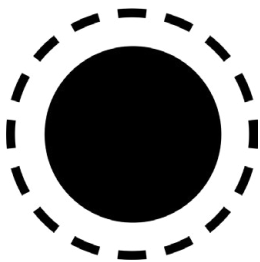
(Bron: <https://www.spatialagency.net/database/community.design.centres.cdcs>)

New Addington - Assemble Studio

In 2013 werd Assemble Studio uitgenodigd als 'designers-in-residence' om na te denken over een plein in de suburb van Croyden. Aan de hand van een analyse van de lokale organisaties en bewoners, en gesprekken met die mensen, ontwierp het bureau verschillende tijdelijke ingrepen. Door een programma op te bouwen samen met de lokale partners (marktjes, workshops, dans, toneel, ...) werd de ruimte tijdelijk opgeladen en werden de interventies ook getest. Het was dus een 1:1 ontwerpend onderzoek, waarbij de interventies meteen getest werden op hun waarde. Uit dit leerproces werden dan suggesties gedestilleerd voor meer permanente ingrepen in de ruimte.

(bron: <https://assemblestudio.co.uk/projects/new-addington>)

De landschapsarchitect is zelfbewust en -kritisch over de eigen vooroordelen, waarden & identiteit

De landschapsarchitect is zelfbewust en -kritisch over de eigen vooroordelen, waarden & identiteit

Iedere landschapsarchitect is, naast een ruimtelijk expert, ook een individu. Een persoon. En de manier waarop die naar het landschap kijkt, en hoe die met dat landschap omgaat, wordt ook gevormd door de individualiteit van die persoon. Niet enkel disciplinaire waarden vormen het wereldbeeld, maar ook de opvoeding, opleiding, en maatschappelijk-culturele context hebben een invloed op de manier waarop de professional hun ideale toekomst verbeeldt. De eigen leefwereld is nooit representatief voor de leefwerelden van alle betrokkenen in een project (zie ook suggestie 2). Zelfkennis is hier het begin van veel wijsheid: bewustzijn over de eigen persoonlijke, culturele en professionele vooroordelen zijn nodig om op een empathische manier te ontwerpen.

In het boek *Architecture and Narrative* bespreekt S. Psarra het onderscheid tussen 'conservatieve' en 'generatieve' manieren om met de ruimte om te gaan. De conservatieve aanpak gaat uit van een (bewuste of onbewuste) reproductie van sociale kennis of patronen. De generatieve modus tracht via de ruimte bepaalde sociale wensbeelden te sturen (en is in zekere zin dus deterministisch).

In het landschap zijn weinig beslissingen éénduidig goed of juist. Nagenoeg elke beslissing is politiek en ethisch beladen (zie ook suggestie 4), en heeft een ongelijke impact op de diversiteit aan actoren in een ruimte. Dat bemoeilijkt het idee dat bepaalde ingrepen universeel 'goed' zijn. Het ontwerpen van 'groene ruimtes', die vaak ook 'duurzaam' genoemd worden, wordt vaak gepresenteerd als een inherent positief streven met maatschappelijke meerwaarde.

Het wordt echter al snel complexer wanneer je de concrete kosten-, en batenverdeling gaat bekijken, en wanneer er concrete rechtvaardigheidsvraagstukken gesteld worden. En al zeker als je die rechtvaardigheidsvraagstukken open trekt naar een gemeenschap die ook niet-mensen omvat (zie suggestie 10) Die vragen vormen (over voor wie en van wie en waarom en wie niet) vormen een essentieel onderdeel in het streven naar sociale duurzaamheid, en in die kritische benadering van het ontwerp en het ontwerpproces ligt er een duidelijke verantwoordelijkheid voor de ontwerper.

En de essentiële dingen dat mensen willen, ik denk dat dat over heel de wereld hetzelfde is. Iedereen wilt groen in zijn omgeving of een veilige, aangename rustige omgeving, wil veiligheid hebben dat dan volgende week ook nog eten heeft. Die waarden zijn universeel.

Een goede ontwerper kan goed luisteren, en is er zich van bewust dat anderen op een héél andere manier in de kunnen wereld staan, met heel andere idealen, betekenissen en belangen. De professional speelt vaak een belangrijke rol in landschappelijke veranderingen, maar is ook maar dat: één speler. Het is belangrijk om in ruimtelijke ontwikkelingsprocessen expliciet te zijn over de eigen wensen, ideologieën en doelstellingen. Deze mogen ook in vraag gesteld en gecontesteerd worden door anderen in het ontwerpproces. Door hier een eerlijkheid en openheid aan de dag te leggen worden processen duidelijker, en kunnen gesprekken op een klare manier gevoerd worden.

Dit vertaalt zich ook in de manier waarop professionals hun ideologieën communiceren. Naast een zeer sterke verbeeldingskracht wordt er namelijk ook vaak jargon gebruikt: duurzaamheid, inclusie, toekomstbestendigheid, klimaatrobuustheid, etc. Dit zijn woorden die steeds verwijzen naar betekenisvolle kaders of doelstellingen, maar ze worden al snel gebruikt als marketingwoorden. Als professional draag je steeds de verantwoordelijkheid om te waken op de waarde achter die woorden. Er mag niet vervallen worden in greenwashing. Zeker voor een discipline als landschapsarchitectuur is het belangrijk dat ze hier een voorbeeldige rol inneemt.

Voor een sociaal duurzame discipline is het belangrijk om dat disciplinaire vocabularium, en de kennis die daarachter ligt, verder uit te breiden met kennis rond inclusie, participatie, rechtvaardigheid, democratische procesvoering, gemeenschap, politiek, etc. Er moet voldoende bewust worden omgegaan met de complexiteit die achter deze woorden ligt, en de impact die ze

kan hebben op de praktijk van de planningsprofessional. Voor de opbouw en uitbreiding van deze disciplinaire kennis en vocabularium ligt er een belangrijke rol weggelegd bij de opleidingen en de beroepsvereniging, die (jonge) professionals in de potentiële breedte van het beroep kunnen inleiden. Daar kunnen professionals en studenten al op de nuances van het duurzaamheidsdenken geduid worden, en potentiële rollen en verantwoordelijkheden getest worden.

Ten slotte moet de landschapsarchitect eerlijk zijn over de grenzen van hun kennis. Zowel naar de buitenwereld als naar zichzelf. Om gevoelig in te grijpen in het landschap is een veelheid aan expertise nodig, en die ligt nooit bij één expert. Door te verbinden, communiceren en samen te werken met anderen (professionals, bewoners, het landschap zelf), komt de landschapsarchitect tot de beste oplossingen (zie ook suggestie 20). In die zin is de landschapsarchitect zelf ook een sociaal verbindend persoon, en participeert hij steeds in een breder veld van betrokkenen op de ruimte.

Wees dus kritisch, landschapsarchitect, naar opdrachtgevers maar zeker ook naar jezelf. Bevraag jezelf in elke stap over waarom je keuzes neemt, vanuit welke doelstelling, en vraag je steeds af wie er finaal baat heeft bij wat je doet, en wie de kosten draagt.

Referenties

Bagel Garden - Martha Schwartz

Landschapsarchitectuur vandaag wordt voornamelijk gekenmerkt door een zeer gerichte ecologische strijd. Landschapsarchitecten nemen zichzelf zéér serieus in hun maatschappelijke strijd enerzijds voor ecologische duurzaamheid, meer 'natuur' en verbinding ermee, etc. Daarnaast maken landschapsarchitecten ook sterke stellingen aan over de sociale impact die hun ingrepen hebben: ze leiden tot meer sociale cohesie, ontmoeting, integratie en gelijkheid. Veel van deze stellingen worden nooit echt gecontroleerd, maar elke invraagstelling

ervan wordt met moeite onthaal. Het ontwerp dat Martha Schwartz maakte voor haar eigen voortuin is een illustratie hiervan. In een artikel zegt ze het volgende (vrij vertaald):

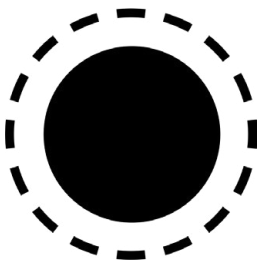
Ze vroegen me om een artikel te schrijven over waarom bagels goed zijn voor tuinen, en ik maakte mijn punt door te zeggen dat ze zeer democratisch zijn: je hoeft ze geen water te geven, ze kunnen in de schaduw staan, en ze zijn bio-afbreekbaar. Dat was in de vroege jaren '80, toen landschapsarchitectuur een beroep was van saaie, witte mannen. De reactie was immens. Er was haatmail, mensen schreven zich uit van het magazine, en de redacteur werd ontslagen. Maar andere mensen vonden het fantastisch en interessant. Wat ik probeerde zeggen was dat landschap een kunstvorm is, en deel zou moeten uitmaken van een hedendaags discours. Het moet geen deel zijn van 'natuur'. Het kan ook grappig zijn, cynisch, lelijk, emotioneel. Er is overal al picturale 'faux nature', maar we moeten dat niet doen.

High Line (New York) - James Corner Field Operations (Project Lead), Diller Scofidio + Renfro, Piet Oudolf

Het is eigen aan elk beroep om zichzelf te presenteren als noodzakelijk, en de ingrepen die ze doet als inherent positief. Ook voor landschapsarchitecten geldt die regel. De High Line in New York is nog steeds één van de meest zichtbare en gekende ingrepen waarbij landschapsarchitecten betrokken waren. Mensen komen van ver om dit project te bezichtigen, en het wordt geloofd als een mooi voorbeeld van de positieve impact die landschapsarchitectuur kan hebben. Maar het project heeft - naast de positieve bijdragen die ze doet aan bv. de beeldvorming van de omgeving - ook negatieve kantjes.

Zo heeft het enerzijds een voorgaand bestaande spontane ecologische realiteit weggeveegd. De vroegere gebruikers (planten, dieren, lokale bewoners) werden vervangen door sterk beheerde beplantingsvormen en groepen toeristen. Volgens diverse auteurs heeft het project een gigantische sociale impact gehad op de wijken waar de high line doorliep: doordat het project gezorgd heeft voor een grote stijging van de vastgoedwaarde, zijn hele gemeenschappen rondom het project veranderd. Het wordt bekritiseerd als een project dat niet gericht is op de buurt zelf, maar op een internationaal generiek publiek, en de mogelijke inkomsten die voortvloeien uit het aantrekken van een dergelijk publiek. Los van de geldigheid van die kritieken, is dit soort sociale gevoeligheid wel noodzakelijk voor landschapsarchitecten.

**De landschapsarchitectuur is een representatie van de
maatschappij voor welke ze ontwerpt**

De landschapsarchitectuur is een representatie van de maatschappij voor welke ze ontwerpt

In de vorige suggestie werd duidelijk dat het wereldbeeld waarop landschapsarchitecten hun acties baseren voor een deel individueel en cultureel bepaald wordt. En hoewel er zeker gedeeld professionele waarden bestaan en aangeleerd worden, is landschapsarchitectuur dus altijd ook steeds een expressie van individuele ideeën en voorkeuren. Dit is een kracht, omdat het zorgt voor een interessante diversiteit binnen het beroep, en de diversiteit aan professionele praktijken.

Om die kracht zo goed mogelijk uit te spelen, is het belangrijk om zoveel mogelijk te zorgen voor een diversiteit aan profielen van landschapsarchitecten. Lange tijd werd het beroep gedomineerd door een middenklasse, blank en mannelijk profiel. En hoewel er steeds meer evenwicht bestaat in gender, staat het beroep nog steeds voor een uitdaging om te diversifiëren op andere facetten.

Een discipline die ernaar streeft om zoveel mogelijk maatschappelijke meerwaarde te creëren (zie ook suggestie 7) heeft er alle baat bij om zelf een representatief te zijn voor die maatschappij. Een beroep dat waarden van sociale duurzaamheid centraal stelt (zoals inclusie, democratie en gelijkheid), moet die waarden ook binnen de eigen rangen en praktijk uitdragen. In een maatschappij die gekenmerkt wordt door een groeiende culturele en etnische diversiteit, en waarin er op diverse fronten sociale strijd gevoerd wordt, kan het beroep toonaangevend zijn. Niet alleen door zelf representatief te zijn in de eigen identiteit, maar ook door open te staan voor oprechte dialoog met de diversiteit in die maatschappij (zie ook suggestie 11)

Nee, en als je dat dus doortrekt naar de diversiteit in onze samenleving vandaag, dan moet je natuurlijk ook vaststellen dat, bij ons alleszins, dat landschapsarchitecten mensen zijn uit een bepaald segment van de bevolking. Dat is zeker niet representatief voor heel de bevolking.

Deze diversiteit vertaalt zich namelijk ook in de manier waarop het landschap gelezen wordt. Het nuanceert de manier waarop symbolen in het landschap geïnterpreteerd worden. Het nuanceert het cultureel bepaalde juist/fout denken. Het vraagt naar een empathische houding van de professional, en een culturele sensitiviteit waarbij representatie en vereenzelviging met het landschap complexere vraagstukken worden

Kwesties van identiteit, burgerschap, trots, en identificatie met het landschap dragen bij tot de waardering ervan. Deze zijn voor een deel afhankelijk van hoe het landschap een vertaling is van de eigen identiteit en waarden. Een diverse gemeenschap vraagt dus naar een representatie van gedeelde waarden. Een landschap dat die waarden weet te vinden en te vertalen, kan dus verbindend werken.

In het streven naar een sociaal duurzame landschapsarchitectuur kan het dus een doelstelling zijn om het beroep te diversifiëren. Dit kan o.a. door actief in te zetten op het aantrekken van een breed en divers publiek naar de opleidingen. Een onderdeel daarvan is het werken aan de bekendheid van het beroep (zie ook suggesties 19 & 20). Daarbij moet er voldoende aandacht zijn voor de manier waarop het beroep zich profileert – onder meer op (sociale) media.

Het moet daarbij steeds blijken dat landschapsarchitectuur een potentieel en nobel beroep is voor iedereen, en dat het beroep in geen geval is voorbehouden voor een specifieke bevolkingsgroep.

Referenties

Representatie in de landschapsarchitectuur speelt zich af op meerdere niveau's: enerzijds als onderdeel van de ruimte zelf, en de manier waarop iemand zich met die ruimte kan affiliëren (thuis voelen, veilig voelen, gelukkig voelen). Anderzijds is ook interne representatie binnen het beroep zelf een aandachtspunt: wie zijn wij als discipline?

Allison Lapper (Trafalgar Square) & Moments Contained (Rotterdam)

Eén vorm van representatie is via beelden in de publieke ruimte. Tot voor kort werden deze in de Westerse wereld gedomineerd door blanke mannen. Geschiedkundige figuren die een zeker politiek belang hebben gehad. Intussen is er daar meer aandacht voor de diversiteit die in de samenleving bestaat. Vaak gaat de introductie van zo'n beelden gepaard met heel wat ophef en kritiek. Dat was zowel het geval bij het beeld van de zwangere Allison Lapper in Londen, als dichterbij huis bij het beeld van het tienermeisje op sneakers. Niettemin is het voor een steeds diverser wordende groep mensen belangrijk om hun aanwezigheid in de publieke ruimte als gerechtvaardigd te voelen, en deze beelden kunnen daarbij helpen. Aandacht voor representatie, niet enkel in beelden, maar ook in ruimtelijke vormgeving, teksten, e.d.m. zijn noodzakelijk voor een solidaire en inclusieve ruimte.

(Bron: <https://disabilityarts.online/magazine/opinion/fourth-plinth-raising-issue-disability/>)

(Bron: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/06/07/nieuw-standbeeld-rotterdam/>)

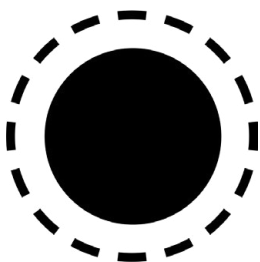
Diversity, Equity & Inclusion (ASLA)

De Amerikaanse beroepsvereniging voor landschapsarchitecten (ASLA) heeft een werking rond diversiteit, gelijkheid en inclusie. Onder die werking vallen onder meer toelichtingen en lezingen, sensibilisering rond diverse vormen van diversiteit en het organiseren van uitreikingen en events rond deze thema's (o.a. een 'diversity summit'). De werking tracht de diversiteit van het beroep te verhogen, vanuit het idee dat het gaat om de bijdrage die geleverd wordt, en niet de etniciteit, gender, seksualiteit of culturele identiteit van de ontwerper.

Zo zijn er concrete aandachtspunten voor bv. vrouwen in de landschapsarchitectuur, zwarte landschapsarchitectuur, latino cultuur, e.d.m. De werking sluit aan bij algemenere vieringen van diversiteit (bv. National Heritage Months). Deze aandacht en gevoeligheid zit ook verwerkt in de algemen codes van de beroepsvereniging (Code of Conduct) waar aandacht voor een diverse, inclusieve en gelijke werkomgeving centraal staat.

(Bron: <https://www.asla.org/dei.aspx>)

(Bron: <https://www.asla.org/diversitysummit.aspx>)

**De landschapsarchitectuur herstelt haar politieke
bewustzijn**

De landschapsarchitectuur herstelt haar politieke bewustzijn

Het begrip ‘politiek’ wordt in de landschapsarchitectuur vaak vernauwd in haar betekenis tot enkel partijpolitiek. Een eerste stap in het herstellen van het politieke bewustzijn is dus een semantische verbreding van dat begrip. Politiek in het landschap omvat alles dat te maken heeft met de verschillende machtsposities in het landschap. Alle uitsluitingsmechanismen, onderhandelingen, grenzen, beslissingen en conflicten zijn politiek. De verhoudingen tussen mens en mens, mens en dier, en mens en landschap zijn allen politiek. De manier waarop beslissingen genomen worden in- en over het landschap zijn politieke beslissingen.

Het landschap is m.a.w. een inherent politieke realiteit. En de landschapsarchitect is bijgevolg een politieke actor, omdat ze mee dat landschap vorm geeft, vanuit een zekere machtspositie. Het idee dat ze handelt vanuit een politieke neutraliteit is een illusie, die deze realiteit van het landschap ontkent. Een apolitieke houding is bij beslissingen over het landschap onmogelijk.

Every design action is a political act

Net als het bewustzijn over de eigen ideologieën en waarden (zie suggestie 2), is ook een politiek bewustzijn een belangrijke voorwaarde voor sociale duurzaamheid. Het kan leiden tot een gevoeligheid voor de methodieken waarop het landschap vorm krijgt. De professionele machtspositie is daarbij een interessant aandachtspunt: enerzijds is het vasthouden van de pen een sterke machtspositie, anderzijds is de landschapsarchitect een politiek afhankelijke discipline. Ze moet steeds voldoen aan een programma van eisen of een gestelde vraag beantwoorden, die opgesteld wordt door een andere actor.

Die afhankelijkheid wordt ook financieel bepaald. Opdrachtgevers beperken de professional in haar bewegingsvrijheid door afbetalingsvoorwaarden. Het kan daarom soms interessant zijn om uit deze afhankelijke positie te breken (zie suggestie 17 en 5). Bv. door los te breken van financiële of politieke afhankelijkheden, of door beleidsbeïnvloedend of beleidsmakend werk te doen.

Anderzijds worden ontwerpende disciplines soms verweten dat ze te sterk paternalistisch of top-down ontwerpen. Vanuit rigide ideologieën die afgedwongen worden via harde ingrepen in de ruimte, onvoldoende rekening houdend met de lokale realiteiten en wensen van bewoners en gebruikers. Een goede voeling met die lokale noden en wensen kan versterkt worden door processen voldoende inclusief en democratisch te voeren (zie suggestie 11).

Ontwerpen is dus een continue politieke afweging van de eigen expertise ten opzichte van andere wensen, noden en kennis in het landschap. Een evenwichtige politieke positionering, tussen opdrachtgevers, experts, en bewoners, is essentieel om te komen tot een rechtvaardig landschap.

Hieruit volgt ook het belang van de vraag in vraag te stellen. Vaak vertrekt de landschapsarchitect vanuit een bestek, waar al concrete doelstellingen in bestaan, en vragen gesteld worden. Als vormgevende discipline heeft de discipline de verantwoordelijkheid om kritisch te zijn ten opzichte van die vraag: waarom wordt ze gesteld? Welke doelstellingen liggen erachter? En sluiten die aan bij de eigen ideologie? Als deze vraag niet gesteld wordt, maak je je volgens sommigen als professional schuldig aan de eventuele onrechtvaardigheden die in de vraag vervat zitten.

Washing one's hand of the conflict between the powerful and the powerless means to side with the powerful, not to be neutral - Paulo Freire (quote gegeven door een respondent via mail)

Een eerste stap naar politieke emancipatie is dus politiek zelfbewustzijn. Ze vormt het startpunt voor een politieke emancipatie die nodig is om fundamentele veranderingen te maken in het streven naar sociale duurzaamheid.

Herstel dus de politieke dimensie van het landschap, schreef ook Thomas Oles. Weet wie macht heeft en wie niet. Weet waar je jezelf bevindt in het politieke machtsspel.

Referenties

De landschapsarchitectuur is een voorvechter voor meer groene ruimte, een geloof dat sterk gevormd wordt door de eigen disciplinaire ideologie. Dat geloof draagt de discipline uit in de manier waarop ze ontwerpen, maar ook in publieke dialoog en beleidsbeïnvloeding. Daarnaast is de discipline ook betrokken op processen waarin er aandacht is voor erfgoed, en bepaalt ze meer welke geschiedenis 'belangrijk' genoeg geacht wordt om te bewaren, en welke niet. Ook die beslissingen zijn zeer politiek en identitair beladen. Nog te vaak is de landschapsarchitect zich weinig bewust van de impact die deze beslissingen hebben, en eigen politieke positie daarbinnen.

SubjectiveEditions - Subjective Atlas

Het maken van kaarten is proces over eigenaarschap en macht en zijn daardoor inherent politiek. Kaarten gaan over ruimtegebruik en over controle. En hij die de pen vasthoudt heeft daardoor in grote mate ook een positie van macht. Ook de informatie die gebruikt wordt om de kaarten te maken kan getekend zijn door een geschiedenis van ongelijkheid, en dus kan er in het proces van het maken van de kaarten ook al onrechtvaardigheid verscholen zitten. Met de Subjectie Atlases wordt er een andere vorm van mapping verkend die de traditionele aanpak bevraagd. Er wordt vanuit een participatieve insteek gekeken naar de ruimte zoals ze is. Naar haar kenmerken, haar dagdagelijkse realiteit. Op die manier worden plekken en hun sociale en narratieve realiteit verkend, en worden er alternatieve toekomstverbeeldingen mogelijk.

(Bron: <https://www.bureaudevvet.be/subjective-editions>)

Skanderberg Square - 51N4E

Publieke ruimtes verhouden zich steeds tot een context waarin ze zich bevinden. Ook in de architectuur en de betekenis van die context kan een grote politieke symboliek vervat zitten. Met de inrichting van de buitenruimte kan er op die politieke context ingespeeld worden: ze kan zichtbaar gemaakt worden, of versterkt. Of ze kan ook weggestoken, verstopt of gerelativeerd worden in haar belang. Door zich bewust te zijn van die symboliek en betekenis kan er alleszins bewust omgegaan worden met die keuzes. In het voorbeeld van Skanderberg Square hebben de ontwerpers gekozen om een lichte piramidale vorm te creëren in het plein, waardoor de mensen vanop het plein mooi zicht krijgen op de grootse publieke gebouwen rondom. Die symboliek wordt verder getrokken: wanneer je op de top van de piramidale structuur staat, sta je gelijk met de bovenkant van de autoritaire gebouwen rondom. Er zit daar met andere woorden een sterke symbolische boodschap achter.

(Bron: <https://www.51n4e.com/projects/skanderbeg-square>)

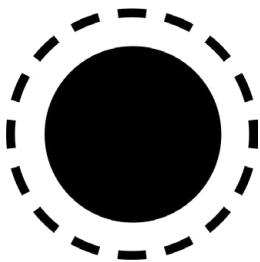

Right to Roam

Er gaan stemmen op die stellen dat het landschap inherent publiek is. Dat grenzen in het landschap absurde constructies zijn die ons weerhouden om ons recht op landschap te claimen. In verschillende landen bestaat er het 'recht om te zwerven' (vrij vertaald van Right to Roam): het recht om op andermans terrein te komen om zich te verplaatsen in het landschap. Dit is een historisch recht dat mensen hebben, wat steeds meer in gedrang komt vanuit private eigendomsstructuren.

Aan dat recht zijn echter ook enkele plichten gekoppeld: er mag geen materiaal vernield worden, en er mag geen afval achterlaten worden, bijvoorbeeld. Maar de voorvechters van dit recht tonen aan dat landschap ook op deze manier politiek beladen is. Er bestaat een continu gevecht tussen de rechten die de mensen hebben (of hadden) en liberale ideeën van wat private eigendomsrechten zijn. In een Vlaamse context waarin steeds meer publieke ruimte privaat toegankelijk wordt, zijn ook deze reflecties relevant om bij stil te staan. Dit is een politieke strijd gezien het gaat over de verhoudingen tussen machtsstructuren en de rechten die mensen al dan niet hebben.

(Bron: <https://www.righttoroam.org.uk/>)

Landschapsarchitectuur is activisme

Landschapsarchitectuur is activisme

Volgens Jeffrey Huo et al. (DesignAsActivism) kan je elke actie van de landschapsarchitectuur zien als een vorm van continu activisme. Doordat het beroep actief ingrijpt in de fysieke leefomgeving, vanuit een bepaalde ideologie en een geloof in een zekere maakbaarheid van de maatschappij, is het geenszins een politiek neutraal beroep (zie ook de vorige suggestie). Verschillende auteurs en respondenten wijzen erop dat het van belang is de vraag in vraag te stellen (zie ook de stelling van Freire in het vorige spanningsveld over politiek). En ook die daad van onvolledige of niet-onvoorwaardelijke coöperatie kan activistisch genoemd worden.

Landschapsarchitectuur in Vlaanderen heeft geen duidelijke geschiedenis als activistisch beroep. Hoewel de waarden vaak sterk gelijk lopen met die van bv. natuurverenigingen of dierenrechtenbewegingen, zijn landschapsarchitecten zelden even politiek zichtbaar. Grote politieke statements worden zelden publiek gemaakt. Nochtans gebeurt er in de publieke (buiten) ruimte veel waar we ons als discipline vaak niet in kunnen vinden. Verdere verharding, de creatie van nieuwe barrières in het landschap, de infrastructuralisering van natuurlijke systemen, de verdringing van bevolkingsgroepen, het bewust wegnemen van habitats en het daaruit volgende biodiversiteitsverlies, etc. Tot op vandaag is er nog geen halt toegeeroepen aan de systematische versnippering van het Vlaamse landschap, maar zelden hoor je daarover een landschapsarchitect in het publieke debat.

Er lijkt een zekere terughoudendheid voor de meer zichtbare vormen van activisme te bestaan. De activistische actie, die doelbewust een beleid in vraag stelt. Volgens Hohmann & Langhorst is de landschapsarchitectuur anti-controversieel. Ook uit gesprekken blijkt dat de meeste landschapsarchitecten toch liever binnen het juridisch en wetgevend kader blijven, zonder het risico te nemen zich de handen te verbranden aan mislopende relaties met opdrachtgevers.

Maar bovenal gelooft de landschapsarchitect in hun waarden: de noodzaak aan een ecologische shift, de noodzaak aan het streven naar een rechtvaardige wereld, en de noodzaak aan schoonheid. Wanneer deze waarden actief beginnen botsen met opdrachten of een algemeen beleid, kan activisme een manier zijn om dit te politiseren, aan te kaarten. De landschapsarchitect moet durven om paden van burgerlijke ongehoorzaamheid te bewandelen wanneer dat vanuit haar ideologie tot het meest waardevolle resultaat leidt. Zonder daarbij anderen te schaden, weliswaar. Ook dat is deel van de waarden van het beroep.

Ook het ongevraagd plannen is een vorm van activisme. Het uittekenen van landschappelijke toekomstbeelden waar er nog geen formele opdracht bestaat, of als alternatief voor bestaande plannen, kan tot gesprek leiden. Ontwerp is dus een enorm krachtige tool die ook in die zin 'activistisch' ingezet kan worden (zie bv. Ringland).

Daarnaast zijn verschillende acties, evenementen of ingrepen – van ludieke media-acties of opiniestukken tot effectieve ingrepen in het landschap of betogingen – ook een manier om het beroep meer zichtbaar te maken. Om haar stem te laten horen waar dit nodig is. Soms blijken de formele en institutionele wegen onvoldoende om het landschap in de noodzakelijke richting te laten evolueren. Misschien kan activisme daar met momenten een antwoord bieden.

Referenties

Free 54

Dat publieke ruimte een ongelijk verdeeld (maar toch 'publiek') goed is, wordt zeer expliciet op het Brusselse Sint-Katelijneplein. Een plein dat altijd gebruikt werd door een zeer diverse groep jongeren, daklozen, en andere stadsgebruikers, werd plots zeer sterk geclaimd door horecauitbaters. Volgens de actievoerders van 'Free 54' werd het plein door de stad 'verkocht' aan de horeca, waarna die geld krijgen om terrassen uit te zetten. Een actief stadsbeleid dat ingaat tegen de principes van wat publieke ruimte is.

Dat publieke ruimte enerzijds schaarser wordt, en anderzijds steeds meer voorbehouden wordt aan een consumerende groep burgers, gaat in tegen het principe van wat een publieke ruimte betekent. Een stad zou van iedereen moeten zijn, en een stadsbestuur zou al haar burgers moeten dienen. Vanuit die invalshoek, en met een duidelijke kritiek op hoe er omgegaan wordt met de Brusselse binnenstad, voeren de actievoerders van Free 54 actie door verschillende activiteiten en aanwezigheid op het Sint-Katelijneplein.

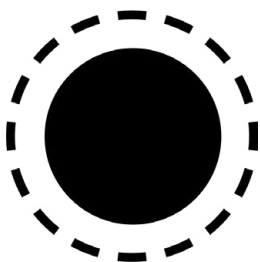
(Bron: <http://free54.be/>)

Pool is Cool

Het platform 'pool is cool' kaart het gebrek aan openbare buitenzwembaden aan in het Brusselse landschap. Door het zichtbaar maken van de problematiek enerzijds, en via ludieke acties anderzijds, zorgen ze ervoor dat er een continu debat is over dit vraagstuk. Eén noemenswaardig resultaat dat hierdoor bereikt is, is het tijdelijke zwembad in de Brusselse Kanaalzone. Dit toont aan dat de acties wel degelijk een effect hebben.

(Bron: <https://futurearchitectureplatform.org/projects/73da0398-fb88-49e5-a79c-c7af35a3335f/>)

De landschapsarchitect ziet de meerwaarde van sensibilisering en educatie als een potentiële rol

De landschapsarchitect ziet de meerwaarde van sensibilisering en educatie als een potentiële rol

De meest zichtbare en vanzelfsprekende impact die de landschapsarchitect heeft is deze in de fysieke ruimte. De veranderingen die het gevolg zijn van het denk-, en planningsproces is steeds wat centraal staat in wat het beroep wilt bereiken, in waar het voor staat. Minder zichtbaar, maar zeker even belangrijk, is alle indirecte impact: de leerprocessen en mental-shifts die het gevolg zijn van de gevoerde gesprekken doorheen het proces, en de inspiratie die de gecreëerde landschappen teweegbrengen bij een brede groep mensen.

Via deze weg speelt de landschapsarchitect ook een culturele en soms zeer persoonlijke rol, naast de fysiekruimtelijke veranderingen die ze teweeg brent. In al deze vormen van impact streeft de professional ernaar om 'de natuur en de mens dichter bij elkaar te brengen'.

De landschapsarchitectuur zal er nooit in slagen om het volledige Vlaamse grondgebied te plannen. Zo is 12% van het grondgebied private tuinen, en alleen al daar bereikt het beroep slechts een selecte groep mensen die het geld en de interesse hebben om een landschapsarchitect te betrekken. Dat wilt echter niet zeggen dat de landschapsarchitectuur daar helemaal géén impact kan hebben. Door goede voorbeelden te tonen, en door deze publiek zichtbaar te maken, kan het beroep sensibiliseren en inspireren. Door de juiste informatie aan te bieden op bevattelijke manieren, en door eventuele ondersteuning te bieden waar nodig, kan de discipline indirect bijdragen aan de kwaliteit van het Vlaamse landschap.

En een verhoogde kennis van een ruimte leidt vaak tot een hogere waardering ervan. Door hierover een brede dialoog te starten met gebruikers van het landschap, is het mogelijk om hun perspectief te verbreden. Om mensen waarde en schoonheid te laten zien die ze daarvoor nog niet zagen. Door de verhalen en ecologische meerwaarden te zien, of door te begrijpen waarom anderen een plek waarderen, kan ook het eigen perspectief veranderen. Het is ook daar – in die gesprekken en leerprocessen – dat de landschapsarchitect een rol kan spelen.

Naast sensibilisering en educatie via publicatie, gesprek of via persoonlijk contact, zien auteurs als E.K. Meyer ook een educatieve meerwaarde in het landschap zélf. Door ontwerpen zo vorm te geven dat bepaalde natuurlijke of culturele processen zichtbaar en tastbaar worden, kunnen ze volgens haar ook leiden tot een shift in individuele perspectieven en waarden. Meyer gelooft dat die inzichten gestimuleerd worden door esthetische ervaringen – en daar speelt ook schoonheid een rol. Aandacht voor het landschap als een pedagogisch middel kan voor ontwerpers ook een verbreding betekenen in hoe ze het benaderen: hoe maak je bepaalde processen in het landschap tastbaar en zichtbaar. Hoe toon je precies hun schoonheid?

Het beroep zou deugd hebben aan meer publicaties, meer gesprek, meer zichtbaarheid. Het heeft nood aan meer leerkrachten, niet enkel in institutionele leerplekken, maar in het landschap algemeen. Het beroep moet de publiek de waarden en belangen van het landschap verkondigen als moderne missionarissen. De impact van het beroep is vandaag al niet enkel fysiekruimtelijk, maar is daar enorm hard op gefocust, waardoor we al de andere impact te weinig zien. Door daar een focus op te leggen – door te werken aan profielen die het sensibiliserende luik van het beroep centraal stellen – kunnen we relatief snel de impact van het beroep vergroten.

Sensibilisering is enerzijds iets dat een initiatief kan zijn van iedere individuele landschapsarchitect of bureau, maar ook vakverenigingen spelen hier een belangrijke rol als collectieve stem van het beroep (zie suggestie 20).

Referenties

MijnTuinLab

de impact van citizen-science projecten zoals Curieuzeneuzen en MijnTuinLab zijn meervoudig: enerzijds wordt er een grote groep burgers actief betrokken bij de metingen en het belang van dit onderzoek, en anderzijds hebben dit soort onderzoeken een zeer grote zichtbaarheid. Hierdoor worden bepaalde problematieken eventjes zeer aanwezig in een publiek debat, en kunnen daaraan ook potentiële oplossingen gekoppeld worden die voor de individuele burger haalbaar zijn. Veel meer dan bij het ontwerp van individuele tuinen gaat het hier om collectieve verhalen, waarbij de impact indirect is, maar daarom zeker niet kleiner.

(Bron: <https://mijntuinlab.be/>)

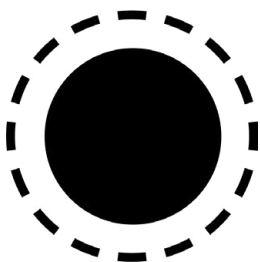
BOSK

Sensibilisering en educatie hoeft ook niet steeds via tekstuele of verbale overdracht te komen. Ook het zichtbaar maken van bepaalde toekomsten kan daarbij zeer goed werken. Denk daarbij aan ingrepen zoals 'het ideale straatprofiel' (LAMA) of het BOSK project in Leeuwarden. Dit tweede verhaal past zich in een breder cultureel festival (ARCADIA) dat als doel heeft te reflecteren over een duurzame toekomst. Door meer dan 1.000 'wandelende bomen' te introduceren op verschillende pleinen, en met hun standplaats te experimenteren, maken de initiatoren een mogelijke groenere toekomst plots zeer zichtbaar en tastbaar. Door aan dat initiatief ook boomplantacties en onderzoek te koppelen, verhoogt het project nog eens haar slagkracht.

(Bron: <http://www.lamaland.eu/projects/het-ideale-sstraatprofiel/>)

(Bron: <https://arcadia.frl/projecten/bosk/>)

**De landschapsarchitect streeft steeds naar een
maatschappelijke meerwaarde**

De landschapsarchitect streeft steeds naar een maatschappelijke meerwaarde

Landschapsarchitecten lijken unaniem te zijn in hun streven naar een brede maatschappelijke meerwaarde (voor iedereen). Deze vertaalt zich echter op heel andere manieren bij bv. tuinen dan bij publieke landschappen. Het juridische karakter en de toegankelijkheid van een plek zijn één factor die een impact heeft op hoe het streven naar een 'meerwaarde voor iedereen' zich kan vertalen in de ruimte.

In zekere zin is de situatie in publieke ruimtes (in publiek eigendom) eenvoudiger. Als je werkt met publiek geld, in publieke ruimtes, is het logisch (bijna moreel verplicht) dat je hier geen private belangen voorop stelt. En hoewel dit vanzelfsprekend lijkt, is het niet altijd duidelijk waar de precieze kosten en baten binnen een opdracht terecht komen. Vaak zijn opdrachten gericht op een specifieke doelgroep, zonder dat dat expliciet vermeld staat, of zelfs zonder dat iemand dat effectief beseft. Hiervoor is een zekere sociaal gevoelige en kritische benadering van de opdracht nodig. Als het oprecht een streven is van het beroep om een 'maatschappelijke' meerwaarde te creëren, wordt het in elke opdracht essentieel om de vragen over de kosten en baten ervan zeer grondig te bekijken.

Bij private tuinen is de situatie wat anders. Tuinarchitectuur is in zekere zin nog steeds een luxeproduct. Het hebben van een tuin is al niet iedereen gegeven, laat staan om een professional die tuin te laten ontwerpen (hier kan sensibilisering en educatie een meerwaarde bieden – zie de suggestie hierover). Tuinarchitectuur is dan wel weer een gedemocratiseerde praktijk: iedereen kan / mag de eigen tuin vormgeven. Veel mensen doen dit ook, vaak vanuit individuele wensen en noden, waarbij jammer genoeg niet steeds naar brede landschappelijke systemen of globale problematieken gekeken wordt. Er ligt daar een spanning tussen die private wensen en publieke belangen. Het zoeken naar dat evenwicht is een verantwoordelijkheid voor elke sociaal bewuste landschapsarchitect.

Op die private schaal heeft de landschapsarchitect dus een belangrijke educatieve en sensibiliserende rol te spelen. Via overtuigende narratieven en toekomstverbeeldingen moet de landschapsarchitect de private opdrachtgever overtuigen van het belang van de tuin op maatschappelijke schaal. De meerwaarde kan hier sociaal, ecologisch of esthetisch zijn. Belangrijk daarbij is ook het besef te delen dat geen enkele tuin een aparte, geïsoleerde realiteit is. Sociale duurzaamheid vraagt om verbinding en samenwerking, en elke individuele tuin heeft daar ook een plaats in.

In zekere zin kan de landschapsarchitectuur zichzelf als een sociaal herverdelingssysteem gaan zien: door in publieke opdrachten extra aandacht te spenderen aan onderbedeelde groepen enerzijds (zie bv. advocacy planning van Davidoff), of door de winsten uit 'luxeproducten' van private tuinen te gebruiken om bv. pro-bono werk te doen gericht op andere socio-economische groepen (zie ook suggestie over alternatieve financiële structuren), draagt het beroep op een zeer wezenlijke manier bij tot een meer gelijke maatschappij.

De gehoopte maatschappelijke impact heeft dus in grote mate te maken met het type vragen waarbij landschapsarchitecten betrokken worden. Een maatschappelijke meerwaarde past zich op bepaalde manieren makkelijker in in grote opdrachten. In Vlaanderen focust de landschapsarchitectuur zich vandaag echter voornamelijk op geografisch afgebakende sites en het ontwerp ervan. Minder op grootschalige problematieken die het uitgangspunt vormen. Lobbyen voor meer thematische opdrachten vanuit beleid kan een manier zijn om als beroep veel meer te spelen op maatschappelijke noodzaken, en niet op lokaal gebonden vraagstukken alleen.

Tenslotte is een maatschappelijke meerwaarde in grote mate een vraagstuk van voor wie er precies ontworpen wordt. Dat is een vraagstuk die in de komende suggesties besproken wordt.

Referenties

De Droge Delta - Labo Ruimte

Waar landschapsarchitecten meestal werken aan afgebakende gebieden, sites waarrond een opdracht georganiseerd worden, zijn projecten als de Droge Delta eerder opdrachten die vanuit een uitdaging vertrekken. In dit geval droogte. Aangezien iedereen op één of andere manier beïnvloedt door deze problematiek, kan het gezien worden als een uitdaging van maatschappelijk belang. De meerwaarde die gecreëerd wordt vanuit deze opgave is dan niet enkel gericht op de bewoners of gebruikers van een specifieke omgeving, maar 'voor iedereen' (in het Vlaams grondgebied). Het streven naar 'maatschappelijke' meerwaarde botst namelijk soms met het gegeven het beroep zeer projectgericht werkt. Soms is het moeilijk om plaatsgerichte ontwerpprincipes te veralgemenen.

In de opgave van de Droge Delta wordt er via ontwerpend onderzoek antwoord gezocht op de steeds grotere problematiek van aanhoudende droogte in het Vlaamse Landschap. Welke (ruimtelijke) scenarios zijn mogelijk om hierop in te spelen? Via drie fasen (diagnose, ontwerpend onderzoek, reflectie) zoekt een multidisciplinair team naar hoe het Vlaamse landschap meer als een spons kan fungeren.

(Bron: <https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/subsite/de-droge-delta>)

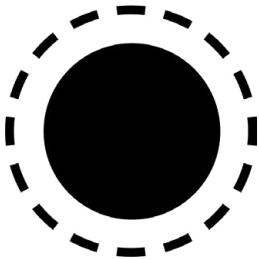
Place De La République (Parijs) - TVK

Het streven naar maatschappelijke meerwaarde, kan ook vertaald worden als het nastreven van een ruimte waar iedereen recht op heeft, en waarin iedereen hun rechten kan beantwoorden. In een publieke ruimte, waarin alle vormen van diversiteit in contact kunnen komen, kan dat uiteraard tot frustraties leiden. Die conflicten en frustraties, die vormen van wrijving, moeten ook ruimte krijgen. Frankrijk kent een rijke geschiedenis van publiek protest, waarin de Fransen erg veel belang hechten aan hun recht op vrije meningsuiting. Ook daarvoor moet ruimte zijn in de publieke ruimte, beseften ook de ontwerpers van de Place de la République in Parijs.

Ontwerpen voor 'de maatschappij' is meteen ook erkennen dat die divers is, en dat er uit diversiteit ook frustraties en conflict kan leiden door meningsverschillen. In een ruimte waar iedereen het recht heeft om die mening te uiten, is ruimte voor conflict dus een noodzakelijk aandachtspunt.

(Bron: <https://www.archdaily.com/557185/preserving-a-place-for-protest-in-paris>)

‘Voor wie ontwerp ik’ is in elke actie een kritische vraag

‘Voor wie ontwerp ik’ is in elke actie een kritische vraag

Uit de vorige suggesties wordt duidelijk dat het voor een sociaal bewuste professional belangrijk is om te weten voor wie ze ontwerpt. Uit de gesprekken met professionals blijkt al snel dat dat voor de meeste professionals ‘alle bewoners en gebruikers’ zijn van de plekken die ze ontwerpen. Dat eenvoudige antwoord wordt echter bemoeilijkt door de situatie waarin de professional zich bevindt, waarbij die meestal in dienst van een opdrachtgever werkt, die niet steeds dezelfde doelen voor ogen heeft als de bewoners en gebruikers (zie ook de suggestie over politiek bewustzijn).

Dat maakt de vraag ‘voor wie ontwerp ik?’ een politiek beladen vraagstuk. Meestal zien we dat de ontwerper zich neutraal probeert op te stellen, en de verschillende belangen probeert af te wegen ten opzichte van elkaar in een ontwerpproces. Het ontwerp wordt op die manier een ruimtelijk compromis tussen de verschillende ruimteclaims. Het is echter bijzonder moeilijk om als ruimtelijk expert die neutraliteit vast te houden, gezien er steeds bewust of onbewust gehandeld wordt vanuit een persoonlijke en disciplinaire ideologie (zie ook eerdere suggesties). De afweging van de eigen professionele expertise ten opzichte van alle andere afstemmingen in een ontwerpproces is vandaag, mede om die reden, ook een gevoelig onderwerp (zie bv. opiniestuk van voormalig Vlaams Bouwmeester Leo Van Broeck in de Knack).

Daarnaast is ‘voor wie ontwerp ik?’ ook een ideologische vraag. Uit een vorige hoofdstukken blijkt dat de professional zichzelf meestal als maatschappelijke speler beschrijft, gericht op meerwaarde voor iedereen. Daarnaast vinden veel professionals het van belang om bepaalde stemmen van planten en dieren te vertegenwoordigen, of om ze een plek te geven in het debat over de ruimte. Er gaan daarnaast stemmen op die geloven in doelgroepgericht werk voor de meest kwetsbaren in de maatschappij. Die doelgroepgerichte houdingen passen binnen in zoektocht naar een ethische houding van het beroep: handelt ze homocentrisch, biocentrisch of ecocentrisch?

Voor sommigen zijn deze overwegingen echter overbodig, gezien ze handelen vanuit het idee dat ingrepen van landschapsarchitectuur waarden nastreven die universeel zijn en sowieso iedereen dienen. Hier kan een zekere waarheid in gevonden worden (het klopt dat een gezonde leefomgeving voor iedereen nodig is), maar uit onderzoek blijkt dat bepaalde ingrepen van de landschapsarchitectuur wel degelijk leiden tot sociaal onwenselijke praktijken (sociale verdringing, privatisering van de ruimte, gentrificatie, etc.).

Vanuit sociale duurzaamheid is er aan het begin van elk project nood aan een grondige analyse van de bestaande gemeenschap. Er is nood aan reflectie over wie in deze gemeenschap de kosten en baten draagt van de voorgestelde ingreep. Er is nood aan reflectie over wie betrokken wordt en wie niet. En misschien is er ook nood aan disciplinebrede reflectie over de ideologische vraag voor wie het beroep zich engageert. Ten opzichte van welke gemeenschap wegen we onze ingrepen ethisch af?

Referenties

Hostile Architecture (ook: defensive architecture)

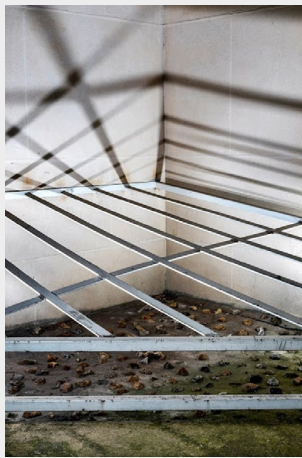
‘Hostile Architecture’ (vrij vertaald naar gewelddadige architectuur) is een benaming voor ingrepen in de (publieke) ruimte die erop gericht zijn om specifieke groepen mensen of bepaald gebruik te weren uit de publieke ruimte. In die logica zit op zich al een tegenstrijdigheid, gezien publieke ruimte net voor ‘het publiek’ is: voor iedereen. Toch zien veel ruimtelijke experts steeds meer voorbeelden van ingrepen zoals barrières, oncomfortabele bankjes, en zelfs metalen pinnen om bepaalde activiteiten in de publieke ruimte onmogelijk te maken.

In de manier waarop ze ontworpen zijn, zijn ze ook vaak gericht op specifieke groepen mensen: daklozen, jongeren, skateboarders, sekswerkers, etc. Dit soort ingrepen wordt dan ook vaak gezien als een discriminerende vorm van architectuur. Ze zijn in die zin ook zeer nefast voor de levendigheid van plekken aangezien ze plaatsen minder comfortabel maken, en minder uitnodigend voor verblijf (denk bv. aan nieuwe treinstations met steeds minder of minder comfortabele bankjes).

Het initiatief 'Pic's D'or' is een satirische prijsuitreiking voor de 'minst mensvriendelijke' ingrepen in de prijsuitreiking. Op deze ludieke manier willen ze deze problematiek aankaarten.

(Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Hostile_architecture)

(Bron: <https://www.fondation-abbe-pierre.fr/actualites/les-pics-dor-2-le-palmares-de-la-ceremonie-2020>)

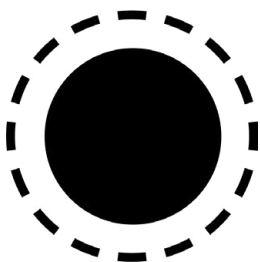
Kenton Women's Village

Het Kenton Woman's Village is een gemeenschap van Tiny Houses in Portland (USA), ontworpen specifiek voor dakloze vrouwen. Opgebouwd met behulp van financiële steun van lokale organisaties, en met de hulp van lokale architecturale firma's, zijn er tientallen 'pods' gecreëerd waarin dakloze vrouwen een veilige omgeving krijgen. De vrouwen hebben hier ook toegang tot ondersteuning in het zoeken naar jobs en meer permanente vormen van wonen.

(Bron: <https://allwoodgrp.com/2019/03/29/kenton-womens-village/>)

(Bron: <https://www.communitecture.net/kenton-womens-village.html>)

**De landschapsarchitect ontwerpt steeds voor de meest
behoevende groepen**

De landschapsarchitect ontwerpt steeds voor de meest behoevende groepen

Volgend uit de reflecties over de doelgroepen van het beroep (zie suggesties over de vraag voor wie ontwerp ik), aangevuld met reflecties over gelijkheid en inclusie, zijn er redenen om te opteren voor een praktijk die zich consequent richt op de sociaal-economisch kwetsbare groepen.

Het zijn namelijk zij die het meest behoefte hebben aan kwalitatieve publieke ruimte, en het zijn zij die het meest baat hebben bij goede landschappelijke inrichtingen in hun directe leefomgeving. Een sociaal duurzame ontwikkeling is ook een solidaire, inclusieve en ondersteunende ontwikkeling, en de fysieke ruimte is daar een belangrijk onderdeel als ondersteunende context.

Doordat ze minder toegang hebben tot enerzijds private buitenruimte, en anderzijds middelen voor privaat transport, zijn deze groepen meer aangewezen tot de aanwezigheid en toegankelijkheid van kwalitatieve ruimte in de nabijheid van de woning. En hoewel publieke ruimtes geenszins een vervanging kunnen bieden voor de functies van een private tuin, is het gekend dat toegang tot groene en rustige buitenruimtes wel een meerwaarde voor het welzijn van de mens. Ongeacht hun juridisch statuut. De vorm, identiteit en het karakter van deze buitenruimtes moet steeds afgestemd worden op de concrete woonsituatie van de mensen. Aandacht voor voorzieningen, toegankelijkheid, privacy, ontmoeting, etc. zijn de landschapsarchitect niet vreemd, maar worden extra belangrijk in contexten met behoevende mensen (zie o.a. WiSH onderzoek op HOGENT).

Daarnaast is aandacht voor de vaak 'vergeten' of zelfs 'ongewenste' groepen een belangrijke reflectie. Daklozen, vluchtelingen, drugsverslaafden, of zelfs groepen jongeren, worden in narratieven over de ruimte vaak als 'ongewenst' of zelfs 'overlast' omschreven. Ze vormen echter een wezenlijk onderdeel van de ruimtelijke realiteit, en mogen niet simpelweg genegeerd worden. Door met deze mensen in dialoog te gaan en constructieve oplossingen te zoeken, neemt de professional een belangrijke maatschappelijke rol op in het streven naar inclusieve en zorgende landschappen. Dit vraagt echter extra aandacht voor dialoogtechnieken die aangepast zijn aan de situatie van kwetsbare groepen.

Een sociaal duurzame landschapsarchitectuur zet zich dus in voor de kwetsbaren in de samenleving. Onrechtstreeks heeft iedereen daar baat bij. En laat het dat net zijn wat de meeste landschapsarchitecten willen: ontwerpen die werken voor iedereen.

Referenties

Landscape Architects Without Borders Working Group (LAWB - IFLA)

De Internationale Federatie voor LandschapsArchitectuur (IFLA) zoekt naar de plaats die landschapsarchitectuur krijgt in het kader van globale uitdagingen en problematieken. Daarbij wordt er niet enkel gekeken naar lokale sitegebonden problematieken, maar naar globale bewegingen die landschappen over heel de wereld beïnvloeden. Vanuit het geloof dat landschapsarchitectuur een rol kan spelen in problematieken als globale ongelijkheid, klimaatverandering en onrechtvaardigheid, zoekt de werkgroep naar antwoorden die lokaal en cultureel ingebed zijn. Steeds vanuit een ontwerpgerichte aanpak, zoekt de werkgroep naar lokale organisaties die voor de verankering van de gemeenschap kan zorgen. Het werk varieert van beleidsadvies, over concrete ingrepen tot het aanbrengen van academische expertise om bepaalde problematieken aan te pakken.

(Bron: <https://www.iflaworld.com/lawb>)

ParaSITE Shelter - Michael Rakowitz

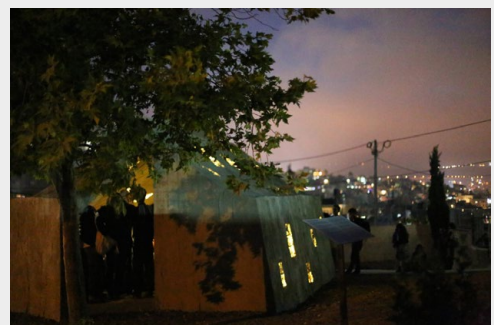
De 'parasite shelters' zijn opblaasbare tentstructuren die vastgemaakt worden aan de ventilatiesystemen van gebouwen. De warme lucht uit die ventilatoren verwarmt de tent. Initieel waren deze tenten ondoorzichtig, vanuit het idee dat er nood is aan privacy en voldoende donkere ruimtes om te slapen. Uit feedback bleek echter dat de dakloze mensen liever hadden dat de tent transparant zou zijn omdat ze dan potentiële gevaar zouden zien aankomen. Dit kunstproject is een creatieve zoektocht naar een probleem, maar evenzeer een activistische aanpak van het bestaan van deze problematiek.

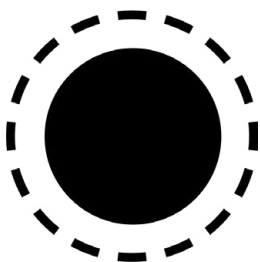
(Bron: <http://www.michaelrakowitz.com/parasite>)

Concrete tent

Vandaar zijn er miljoenen mensen thuisloos, op zoek naar een nieuwe thuis. De vluchtelingencrisis wordt aangewakkerd door een diversiteit aan problematieken zoals oorlog, honger of klimaatverandering. Dit zal in de komende decennia enkel maar verergeren. De tent is een archetype van de mens op de vlucht. De 'betonnen tent' is een paradox: een permanente vorm van iets wat tijdelijk moet zijn. Het is een vorm van representatie voor de problematiek, en maakt ze zeer tastbaar. Het is een plek van ontmoeting en debat, maar vooral een zeer duidelijke symbolische representatie van alle mensen die zoekende zijn naar een nieuwe woning.

(Bron: <https://www.decolonizing.ps/site/concrete-tent/>)

**De landschapsarchitect ontwerpt met – en voor – het
meer dan menselijke landschap**

De landschapsarchitect ontwerpt met – en voor – het meer dan menselijke landschap

De landschapsarchitect positioneert zichzelf tussen mens en landschap (/ natuur). Daarmee neemt de professional ook een ethische positionering in waarbij die in principe niet enkel voor de mens ontwerpt. Als het landschap de focus vormt - de muze - dan horen daar ook alle meer-dan-menselijke actoren bij. Bodem, water, planten en dieren zijn ook allen onderdeel van dat landschap.

En die meer-dan-menselijke actoren zijn in de buitenruimte ook helemaal geen passieve context waarin de mens leeft en beweegt. Het landschap is een actief gegeven, die meer het landschap vormt en ontwerpt. Vogels, de wind, bacteriën en schimmels geven even wezenlijk vorm aan het landschap als mensen en als de ontwerper. Dit is voor de landschapsarchitect een noodzakelijk besef, dat meteen ook leidt tot vragen rond rechtvaardigheid en de positionering van de eigen expertise in dat landschappelijk speelveld.

Dit vraagt in zekere zin naar een nederigheid van de ontwerper-expert. De kennis dat ze niet alles in handen hebben. Dit vraagt naar een openheid in ontwerp, een respect voor het onvoorspelbare. Dit gebrek aan 'zekerheid' is soms moeilijk te vertalen in beleidsdoelstellingen, maar vormt nu eenmaal een wezenlijk onderdeel van het landschap.

In planningsprocessen, beleidsvorming en politieke visies op het landschap worden deze actoren echter al snel vergeten. Er bestaat nog steeds een zeer antropocentrische kijk op de ruimte. Er bestaan in de marge wel actiegroepen die opperen voor onder meer 'rechten van dieren' of bv. 'rechten voor rivieren', maar het bestaan van deze actiegroepen kan anderzijds ook gezien worden als een symbool voor het gebrek aan stem vanuit deze actoren zelf. We zijn nog ver verwijderd van een democratische structuur waarin niet-mensen (alook bepaalde groepen mensen) een evenwaardige stem krijgen. Dit leidt op zijn beurt tot een ruimtelijke ontwikkeling die menselijke wensen en noodzakelijkheden altijd zal laten primeren op die van niet-mensen. En dit terwijl we steeds meer beseffen dat dit heeft geleid tot veel van de ecologische en sociale problematieken en onrechtvaardigheden waar we vandaag mee worstelen.

Vandaag zien we dat biophylic design, nature-based-solutions, e.d.m. steeds meer aandacht krijgen. We zien de natuur (meer-dan-mens) in zekere zin dus steeds meer als een 'oplossing' voor onze 'menselijke' problemen. Maar dat gebeurt nog steeds zeer sterk vanuit een menselijke kijk. Natuurlijke systemen worden gezien als een antwoord op mensgemaakte problemen, niet als iets dat waarde heeft op zichzelf.

Voor een beroep dat zich inderdaad tracht te plaatsen tussen mens en natuur lijkt het echter wel aangewezen om het goede voorbeeld te geven. Om de gemeenschap waarop het beroep haar morele beslissingen baseert te verbreden van mens naar meer-dan-mens. Om vanuit een dialoog met die meer-dan-menselijke gemeenschap te komen tot ingrepen die effectief antwoorden zoeken waarbij heel die gemeenschap floreert. Niet enkel de mens.

Referenties

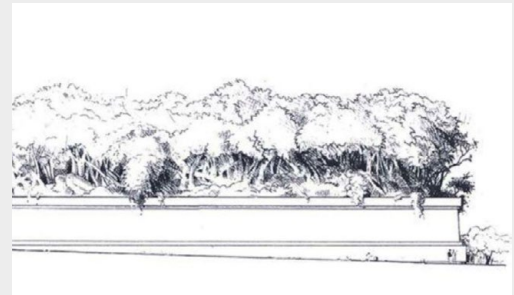
Park Henri Matisse (L'île Derborence)- Gilles Clement

Het Henri Matisse park werd in 1995 vervolledigd als onderdeel van het grotere Euralille project. Een kenmerkend onderdeel van het park is het Derborence eiland: een verhoogde betonnen sokkel die ontoegankelijk is gemaakt voor de mens. Het idee is dat 'de natuur' hier zijn vrije gang kan gaan, zonder inmenging van de mensen. Met deze ingreep zet de ontwerper de tweedeling mens - natuur op scherp, en maakt ze zeer visueel tastbaar. Het is meteen

ook een reflectie over 'waste-spaces' in de stad: ruimtes die schijnbaar nergens voor dienen, maar die wel andere vormen van waarde kunnen dragen. Hier kunnen natuurlijke processen 'tot hun recht' komen, zonder dat dit zelfs maar zichtbaar is voor de mens. Een bedenking die daarbij gemaakt kan worden is natuurlijk of die grens tussen natuur en cultuur op zich niet problematisch is. In elk geval doet deze zeer zichtbare ingreep reflecteren over hoe we ons verhouden als mens tot het meer-dan-menselijke.

(Bron: https://www.hermandevries.org/articles/archives/article_2012_gandy.pdf)

(Bron: <https://blogs.letemps.ch/christophe-catsaros/2020/04/15/chroniques-du-deconfinement-lile-derborence-de-gilles-clement/>)

Crocodilia Urbanis - Kareena Kochery

Door de continue expansie van haar leefgebied, komt de mens steeds meer in territoria van andere dieren, en moet ze hier ruimte mee leren delen. De masterproef van Kareena Kochery verkent hoe mens en krokodil dezelfde ruimte kunnen delen. Het toont hoe de focus op één diersoort al heel veel interessante en specifieke aandachtspunten met zich meebrengt. Dat betekent meteen ook dat het samenleven met dieren (algemeen) een zéér complexe oefening is in democratie en representatie.

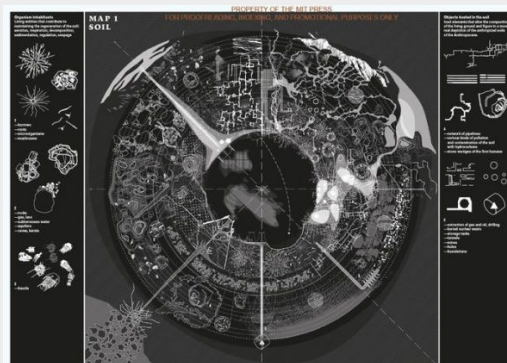
(Bron: <https://studyvent.com/de/search/3619/crocodilia-urbanis>)

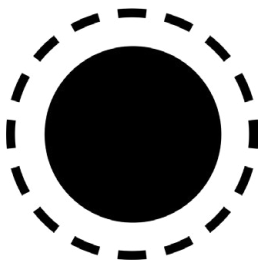
A book of Speculative Maps (Terra Forma)

Ook de tools en methodieken die we als ruimtelijke professionals gebruiken zijn vaak gebaseerd op een zeer menselijke manier om naar de ruimte te kijken. Het maken van kaarten bijvoorbeeld is gebaseerd op een menselijke lezing van de ruimte, afhankelijk van een bepaalde vorm van begrip, en vanuit een bepaalde doelstelling die achter de desbetreffende kaarten ligt. In het boek: 'A book of speculative maps' wordt het idee van kaart-maken breder open getrokken. Kaarten worden hier niet gezien als een statische realiteit, maar vertrekken eerder vanuit een lezing van levende dingen, en niet van de ruimte als een dode en statische entiteit. Op die manier wordt er gezocht naar een taal die meer aansluit bij het landschap en hoe ook dat landschap een levend iets is.

(<https://www.naibooksellers.nl/terra-forma-a-book-of-speculative-maps-frederique-ait-touati-alexandra-arenes-axelle-gregoire.html>)

(Bron: <https://www.koozarch.com/essays/terra-forma-the-agency-of-speculative-maps>)

Landschapsarchitectuur is een democratische praktijk

Landschapsarchitectuur is een democratische praktijk

“ Embracing any other approach to democracy than the liberal implies that the planner no longer only expedites the technical and administrative process and acts as bureaucrat for the politicians, but is also a facilitator for a deeper and fuller democratic process.

Het landschap kent geen absolute grenzen. Eigendomsgrenzen, landsgrenzen en culturele grenzen zijn allemaal gebaseerd op mensgemaakte concepten die niet noodzakelijk stand houden bij een lezing van het landschap in haar gehele complexiteit. Dit wilt ook zeggen dat ingrepen in het landschap - ook al zijn die op privaat domein - een zeer brede impact hebben waardoor vaak een zeer grote groep mensen (en meer-dan-mensen) beïnvloedt wordt. Het landschap stopt niet aan eigendomsgrenzen, en leent zich daarom voor een zo democratisch mogelijk ontwikkelingsproces.

De vorm die zo'n democratisch proces kan aannemen is ariabel zijn. 'Democratie' kan namelijk op verschillende manieren vertalen. In een context waar burgers steeds meer betrokken willen zijn bij de ontwikkelingen van hun ruimte, is het een zoektocht naar de juiste vormen van inspraak. Die zoektocht naar 'participatie' leidt vandaag tot bepaalde frustraties, omdat ze ook de positie van de ontwerper-expert in vraag stellen. Vandaag worden er bijna standaard 'participatieve processen' opgezet als onderdeel van ontwerpprocessen. Deze processen zijn echter nog zeer experimenteel en verlopen nog vaak zoekend. Ook de precieze bedoelingen achter participatie zijn vaak vaag, wat soms leidt tot tijdrovende activiteiten die uiteindelijk niet veel impact hebben op de kwaliteit van het proces.

We kunnen participatie echter ook benaderen als een continue realiteit, waarbij bewoners, gebruikers en beleid continu betrokken zijn in het landschap. Dagdagelijks gebruik, aanpassing en gesprek over de ruimte is ook participatie, en ieder persoon neemt hier - op meer of minder intensieve wijze - aan deel. In die zin is die dagdagelijks participatie inherent een democratisch proces. De ontwerper-expert, die tijdelijk aanwezig is in de ruimte, wordt dus tijdelijk maar intensief deelnemer aan deze continue participatie. Hun expertise wordt één van de vele stemmen in de algemene complexiteit van de ruimte, waarin iédere stem zou moeten tellen.

Dat betekent ook dat er voldoende openheid moet bestaan in uitkomsten. Als uit een democratisch proces blijkt dat er ingrepen verkozen worden waarin de expert zich ideologisch niet kan vinden, dan moet die kunnen accepteren dat dit zo is. Anderzijds moet het vanaf het begin duidelijk zijn welke bewegingsruimte er bestaat: waarover het gesprek precies gaat. Deze randvoorwaarden en contextualisering is nodig om het gesprek op een effectieve manier te voeren.

Uit deze benadering van participatie volgt ook dat verschillende vormen van observeren, mappen, en kleine gesprekken op het terrein óók vormen van participatie zijn. Er ligt veel waarde in de verhalen, ervaringen en emoties die bewoners en gebruikers uiten over de ruimte, en dus moeten ook deze gecapteerd worden. Veel auteurs opteren dus ook voor een veelheid aan methodieken om dit zo goed mogelijk te doen. Goede participatie is een meervoudige praktijk, waar de ontwerper niet enkel een 'begeleider' van is, maar ook een deelnemer. Deze participatieve processen - om ze nu toch zo te benoemen - kunnen aangegrepen worden om het publieke gesprek over de ruimte te verbreden en te activeren. Ruimte wordt namelijk gedeeld, en dus kunnen gesprekken over de ruimte verbindend werken, als ze op een juiste manier aangegrepen worden. Er ligt dus enorm veel verbindende kracht in processen over en rond de ruimte, en de discipline moet leren om deze kracht te gebruiken.

We moeten als discipline ook de waarde van participatie op zichzelf zien, en niet als iets dat 'ten dienste staat' van een ontwerpproces. Als een professional erin slaagt om een groep mensen samen te krijgen voor een dialoog over hun leefruimte, dan is dat een kwaliteit op zichzelf, waar ook mee uitpakkt mag worden (zie ook volgende suggestie).

Participatie is op vandaag nog onwennig, zoekend, en soms frustrerend. Maar het is een essentieel onderdeel van het landschap als democratische realiteit, en mag daarom nooit weggeschreven worden als overbodig. De zoektocht naar de juiste professionele verhouding ten opzichte van participatie mag dat ook zijn: een zoektocht. Er is nood aan experiment, falen en uitproberen. Het is daaruit dat we blijven bijleren over onszelf, en over de ruimtes die we ontwerpen.

Referenties

Public Faculty - Jeanne Van Heeswijk

Public Faculties zijn vormen van dialoog in de publieke ruimte, waarbij iedereen uitgenodigd wordt om hun idee te geven over de ruimte en haar toekomst. De vorm van die dialogen kan verschillen per context, maar de constante is hun openheid en hun publieke karakter. De verschillende vormen van input worden verzameld en opnieuw gedeeld om ze op die manier zichtbaar te maken, en de verschillende narratieven en ideeën met elkaar te laten interageren. Ze zijn steeds lokaal gebonden, maar verankerd in bredere uitdagingen en problematieken die in de ruimte spelen. Het gaat daarbij niet om het zoeken naar concrete antwoorden, maar wel om het zichtbaar maken van alle diverse perspectieven die bestaan. Voor een deel is het concept gebaseerd op het 'Richtkratte' idee van Joseph Beuys.

Bron: <https://www.jeanneworks.net/projects/>

Bron: <https://publicfaculty.org/>

Building Together - TWIMC

Bouwen is een universele taal, staat te lezen op de website van TWIMC. Samen ruimte maken is geen standaardpraktijk in de landschapsarchitectuur vandaag, die veelal nog plannen maakt in ateliers en die later uitgevoerd worden door anderen op terrein. Er ligt echter een grote potentie in het actief bouwen en aanwezig zijn in de ruimte als een vorm van democratische en participatieve praktijk. Het creëert betrokkenheid en interesse, en het biedt kansen om gesprekken aan te snijden over de ruimte en de betekenis ervan voor de aanwezige mensen. Door de aanwezigheid van de ontwerpers in de ruimte worden deze ook veel meer aanspreekbaar. Het kan dus bv. interessant zijn om als ontwerpers strategieën te ontwikkelen waarbij het actief veranderen van de ruimte een deel vormt van het proces.

(Bron: <http://twimc.info/building-together.html>)

Heen en Veer (Campus Atelier)

In de zomer van 2022 organiseerde campus atelier een veerboot over de Watersportbaan in Gent. Deze waterinfrastructuur vormt enerzijds het meest kenmerkende fysieke element in de wijk, maar vormt in grote mate ook een barrière tussen verschillende stadsdelen. Met de veerboot beantwoorde Campus Atelier tijdelijk aan een vraag die niet direct gesteld werd. In een periode van een aantal weken werden meer dan 400 mensen over de Watersportbaan gevoerd. Deze overzet was een excuus om met mensen in gesprek te gaan over het alledaagse leven, en dus ook over hoe de ruimte daarin een rol speelt. Verschillende foto's en gesprekken werden gebundeld en te koop aangeboden.

(Bron: <https://www.campusatelier.be/2022-heen-en-veer/>)

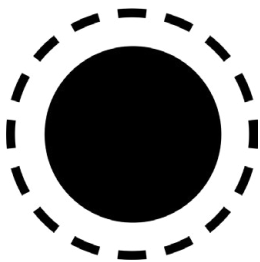
Junk Playgrounds - Carl Theodor Sorensen

Junk playgrounds, waste material playgrounds, bomb-site adventure playgrounds, bouwspelaats, mud playgrounds, etc. zijn speelterreinen voor kinderen en tieners waar ze zelf actief met de ruimte aan de slag kunnen. Waar publieke ruimtes vaak plekken zijn waarin alles is vastgelegd: van bankjes en muurtjes tot regeltjes over wat mag en niet, is die ruimte in dit soort speelruimtes net het spelelement. Ze is in continue onderhandeling en verandering, waardoor kinderen niet enkel motoriek en technische skills bijleren, maar ook bijleren over hoe je collectief de ruimte maakt, en hoe je dit onderhandelt. Een ruimte met participatie in haar kern, en alle pedagogische voordelen die daaruit voortvloeien.

(Bron: <https://www.orvita.be/junk-playground/>)

(Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Adventure_playground)

Landschapsarchitecten meten niet enkel hun fysieke impact maar ook hun sociale

Landschapsarchitecten meten niet enkel hun fysieke impact maar ook hun sociale

Landschapsarchitectuurprojecten worden vaak gemeten in aantal meters onthard, aantal nieuwe bomen, aantal kubieke extra waterinfiltratie, nieuwe verlichting en meer biodiversiteit. Landschapsarchitecten pakken graag uit met hun impact op de fysieke ruimte en op de functionele werking ervan. Daarbij worden méér mensen aanwezig in de ruimte vaak gelijkgesteld aan een kwalitatieve ruimte. Ook politiek is een nieuwe (publieke) groene ruimte een zeer dankbaar communicatief gegeven. Als een bestuur kan uitpakken met een nieuw en proper park in de buurt als iets dat ze bereikt hebben, zullen ze daar niet aan twijfelen.

Het is zeker zo dat die impact vaak lovenswaardig is, maar als discipline mag dit niet de enige doelstelling zijn. Er moet genuanceerd gekeken worden naar de impact die een ingreep heeft, ook op de sociale ruimte: op veiligheidsgevoelens, op eenzaamheid, op armoede, op welzijn, op leerprestaties, op solidariteit, etc. Vaak zijn dat minder zichtbare realiteiten, maar daarom niet minder belangrijk. Als de discipline de tijd zou nemen om deze sociale impact scherp te krijgen zouden ze veel kunnen bijleren over de kwaliteit van hun projecten enerzijds, maar zou het anderzijds ook helpen om de noodzaak en relevantie van kwalitatieve landschapsarchitectuur verder te onderbouwen.

Vandaag wordt er echter vrijblijvend omgegaan met sloganesque uitspraken: er wordt verondersteld dat groene ruimtes altijd tot een gezondere levensstijl leiden, tot sociale cohesie of veiligheidsgevoelens. Deze stellingen worden vaak gemaakt, maar niet verder onderbouwd, laat staan onderzocht na uitvoering van een project. Waar de fysieke veranderingen zéér eenvoudig te capteren zijn (met bv. foto's), vraagt een analyse van de sociale impact veel meer tijd en moeite.

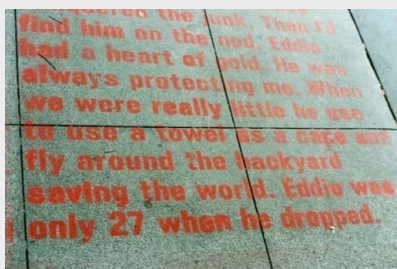
Wil het beroep sociaal duurzaam ontwerpen, dan is dat soort onderzoek onontbeerlijk om haar stellingen te onderbouwen. Kwalitatief onderzoek via bv. belevingsonderzoek op de plekken waar er verandering gebeurt, of een sterkere captatie van de participatieve processen die doorlopen worden en de impact daarvan, helpen om meer tijd en budgetten hiervoor vrij te maken.

Referenties

Anti-memorial for Heroine Overdose Victims - SueAnne Ware

Waar gedenktekens in de stad vaak gewijd zijn aan bekende historische figuren of grootste gebeurtenissen, en waar vandaag de stad grotendeels ontworpen wordt voor zij die voldoende financiële middelen heeft om van al haar voorzieningen gebruik te maken, kunnen gedenktekens ook een andere rol krijgen. Met het (vrij vertaald) anti-gedenkteken voor slachtoffers van heroïneoverdosis, maakt SueAnne Ware een grote problematiek plots heel zichtbaar in de publieke ruimte. Daarmee stelt ze de traditionele vormen van gedenktekens in vraag, maar vraagt ze ook om aandacht voor een hedendaagse realiteit waarin sommige mensen liever vergeten worden in de publieke ruimte.

(Bron: <https://theconversation.com/memorials-for-drug-overdose-victims-create-a-place-for-grieving-and-inclusion-66115>)

Place Léon Aucoc Bordeaux - Lacaton & Vassal

Uit een grondige observatie van de huidige ruimtelijke en sociale situatie die voorafgaat aan een architecturale ingreep kan blijken dat het ingrijpen zelf overbodig is. Wanneer een ruimte al werkt, al een zekere esthetische waarde in zich draagt, en sociaal al goed functioneert, moet het als ruimtelijk professional mogelijk zijn om tot de beslissing te komen dat er geen grote ingrepen nodig zijn. Vandaar dat het belangrijk is om een plek te benaderen vanuit haar realiteit, niet vanuit het idee dat er iets moet veranderen. Vanuit deze openheid en eerlijkheid kwamen Lacaton & Vassal tot de beslissing dat er op het plein Léon Aucoc geen grote ingrepen nodig waren, slechts kleine en snelle 'verbeteringen' aan de situatie zoals ze is, en een focus up lange termijn onderhoud.

(Bron: <https://www.lacatonvassal.com/data/documents/20130415-18380412ReduceReuseRecycle.pdf>)

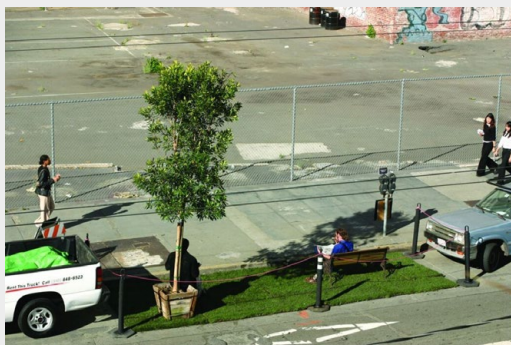

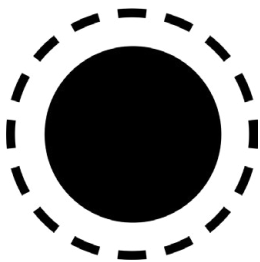
Parking Dag

Parking dag (Parking Day) is een jaarlijks wereldwijd evenement waarin parkeerruimte tijdelijk ingevuld wordt als publieke ruimte om de nood aan veilige, groene en sociale ruimte te promoten. Hoewel de fysieke ingreep tijdelijk is, en slechts relatief kleinschalig, gaat het meer om de grotere boodschap erachter.

(Bron: <https://www.asla.org/parkingday2022.aspx>)

(Bron: <https://groundplaysf.org/about/what/>)

De landschapsarchitect is eerlijk in hun communicatie, en respecteert het dagdagelijkse leven

De landschapsarchitect is eerlijk in hun communicatie, en respecteert het dagdagelijkse leven

De taal die vandaag gebruikt wordt in de landschapsarchitectuur is gevuld met een hele resem triggerwords. Woorden als 'ecologisch', 'natuurgericht', 'sociale cohesie', 'rechtvaardig', 'inclusief', 'duurzaam', etc. zijn terug te vinden in elke projectpresentatie van projecten waarbij landschapsarchitecten betrokken zijn. Dit zijn vaak geen lichte woorden, maar beladen met zware theoretische en filosofische kaders. Woorden waar er – oorspronkelijk – veel betekenis achter zit. Jammer genoeg zien we dat ze op vandaag vaak lichtzinnig gebruikt worden, zonder dat er een begrip is van hoe ze zich effectief (en meetbaar) zullen vertalen in concrete projecten. Ze zijn niet steeds beladen met theoretische onderbouwingen, maar wel met veronderstellingen dat ingrepen zullen zijn hoe we ze noemen.

Gedeeltelijk is dat het gevolg van de financiële positie waarin ruimtelijke professionals zich bevinden. Ze moeten zichzelf verkopen ten opzichte van andere professionals die eenzelfde dienst aanbieden. En in die concurrentie is flitsende taal en beeld wel degelijk van belang. Beleidsmakers en burgers moeten geloven in het project dat hen gepresenteerd wordt, en die enthousiasmering moet vooral ook snel gebeuren. Het gebruik van overtuigende taal – ook al is die niet steeds realistisch – is daarvoor een effectieve strategie. De verantwoordelijkheid om die stellingen te vertalen naar de realiteit ligt echter bij de professional zelf, en mag niet gezien worden als een aparte stap in het ontwerpproces.

Naast een methode van overtuiging zijn veel van deze woorden echter ook oprecht onderdeel van de disciplinaire ideologie. We moeten daarom blijven waken op de waarde achter deze woorden. Misschien kan niet elk project 'duurzaam' of 'ecologisch' zijn. Misschien moeten we vrede nemen met kleine ingrepen die 'gewoon' antwoord bieden aan een lokale noodzaak. Maar laten we daar dan tenminste eerlijk in zijn. We mogen niet vervallen in een taal die compleet los komt te staan van onze reële impact. We moeten blijven werken met respect voor het dagdagelijkse. Landschapsarchitectuur kán wel degelijk verschil maken, vandaar net dat het belangrijk is dat we eerlijk communiceren, ook wanneer de impact beperkt is. Een beroep dat als doelstelling heeft om mens en natuur dichterbij elkaar te brengen, en om steeds naar een ecologische balans te streven, moet oppassen met elke vorm van greenwashing. Op die manier kan ze een voorbeeld zijn voor andere disciplines, en bewaart ze haar eigenwaarde.

Diezelfde eerlijkheid moet overigens ook onderdeel zijn van de visuele communicatie. Ook beelden en renders hebben vaak als doel te overtuigen, maar de toekomst die ze verbeelden moet een haalbare zijn. Zeker in het geval van de hyperrealistische renders vandaag is de lijn met visueel bedrog soms snel overschreden. En hoewel zo'n visuele statements zeker hun waarde hebben als een representatie van de tijdsgeest en in het creëren van hoop, is sensatie gewoon niet nodig binnen het beroep. Er ligt namelijk zoveel schoonheid in het dagdagelijkse. In de ongelooflijk complexe nuancering die het landschap vraagt. Een eerlijke en nauwkeurige beschrijving daarvan is al meer dan fascinerend en overtuigend genoeg.

De landschapsarchitect heeft een eindeloze fascinatie voor die onnoemelijk complexe maar schijnbaar vanzelfsprekende wereld rondom ons, en de rol die zowel mensen, planten, dieren en andere actoren daarin spelen. Ze weet die fascinatie te vertalen en communiceren naar anderen toe. Ze is genuanceerd in haar kijk op de wereld rondom en ziet dat bv. 'ontmoeting' honderden vormen aan kan nemen, dat elke gemeenschap een kluwen van relaties is die individueel en cultureel bepaald wordt, en stelt zich empathisch op om al deze kleine nuances zo goed mogelijk te begrijpen.

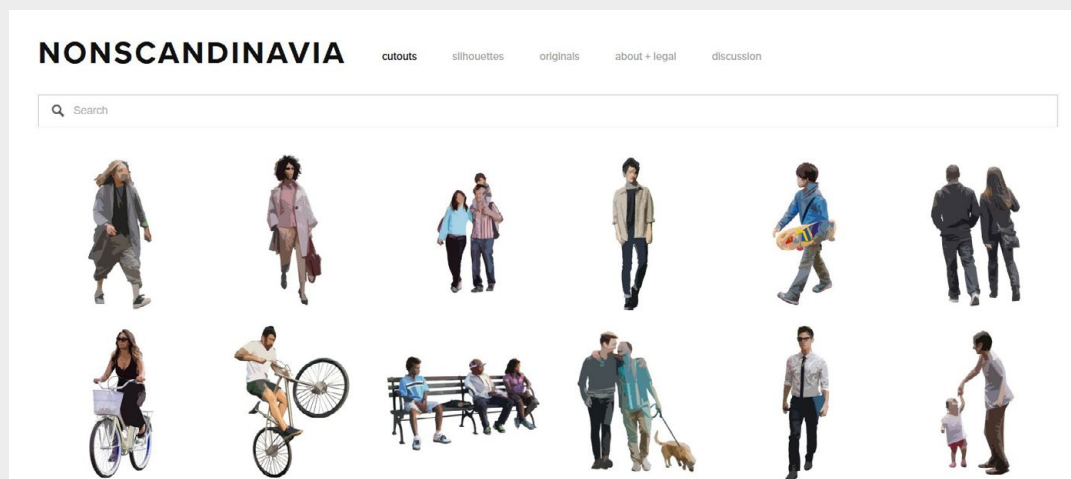
De landschapsarchitect moet eerlijk zijn. Ten opzichte van opdrachtgever en gebruikers en bewoners van een ruimte. Maar vooral ook ten opzichte van zichzelf. Want zodra de principes die centraal staan in wat we doen en waar we voor staan, leeglopen van hun betekenis, verliezen we niet enkel onze kracht, maar ook onze geloofwaardigheid als discipline.

Referenties

Nonscandinavia (website)

In een steeds diverser wordende wereld is representatie van die diversiteit in beeld en taal ook een vorm van eerlijkheid en erkenning. Nonscandinavia begon als een reactie op renders die te vaak een blanke middenklasse wereld verbeeldden, maar is intussen een project geworden dat ruimtelijke professionals ook informeert over de verschillende vormen van rechten en beschermingen (copyright, recht op het eigen lichaam) die in acht genomen moeten worden bij het gebruik van iemands uiterlijk in renders.

(Bron: <http://www.nonscandinavia.com/cutouts>)

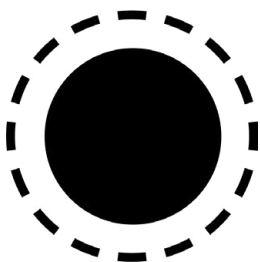

De mythe van de ontmoeting (artikel) (P. VAN Ijperen, M. Wevers)

Eén van de veronderstellingen over sociaal gedrag die vaak aan de basis ligt van ontwerpen van de buitenruimte, is het geloof dat met een bepaalde ruimtelijke inrichting ontmoeting gefaciliteerd kan worden. En dat uit die ontmoeting automatisch een vorm van integratie en inclusiviteit ontstaat. Landschapsarchitectuur handelt - noodzakelijk - uit een zeker geloof in ruimtelijk determinisme: dat sociaal gedrag bepaalt wordt door fysieke structuren. Stellingen over ontmoeting, inclusiviteit en integratie worden echter al snel en zelfzeker gemaakt. In het artikel 'de mythe van de ontmoeting' wordt er gezocht naar wat nuance over die processen. Een interessante conclusie is dat ontmoeting (laat staan integratie) niet zomaar geforceerd kan worden met fysiekrumtelijke ingrepen, maar dat in het gesprek over de ruimte en de conflicten in die ruimte er wel aanleidingen bestaan om te komen tot dialoog en begrip.

(Bron: <https://openjournals.ugent.be/agora/article/id/61923/>)

**De landschapsarchitect durft te experimenteren en
disciplinaire grenzen te verleggen**

De landschapsarchitect durft te experimenteren en disciplinaire grenzen te verleggen

De (maatschappelijke en fysieke) context waarin de landschapsarchitectuur werkt is continu in verandering. Het landschap is in geen geval een statisch, onbeweeglijke entiteit. En ook de rollen en posities waarin landschapsarchitecten zich bevinden evolueren. Beide veranderingen vragen van de discipline dat ze zich continu opnieuw uitvindt. Dat ze nieuwe kennisvelden aansnijdt, nieuwe methodieken zoekt, nieuwe samenwerkingsvormen uitprobeert, nieuwe technologieën leert gebruiken, etc.

Hier ligt een verantwoordelijkheid voor iedere landschapsarchitect om te verkennen, experimenteren, en om de geleerde lessen te delen met collega's. Alleen op deze manier kan een beroep zich blijven aanpassen aan de snel veranderende situaties. Dit continue leerproces vormt de basis voor een discipline die fris en relevant blijft.

Deze processen van experiment en leren hebben een basis binnen de eigen traditionele praktijk en ervaring, en door interne dialoog en discussie. Maar minstens even belangrijk is het verkennen van de randen van wat de discipline nu omhelst. Er moet over die grenzen gekeken worden. Er moet nieuw ijs gebroken worden, nieuwe dingen uitgetoetst. Landschap, en landschapsarchitectuur specifiek, raakt aan een brede diversiteit aan kennis- en praktijkvelden. Van geneeskunde tot verkeerskunde, van biologie tot antropologie, van sociologie tot politicologie tot beeldende kunst. En het is op de grenzen met die andere kennisvelden en beroepen dat er grote leer- en groeikansen liggen.

Die groei is ook afhankelijk van een grote nieuwsgierigheid naar het 'wat als?' De discipline móet vragen blijven stellen (politiseren), en mag zich niet in slaap laten wiegen door een comfortabele positie van status quo waarin ze zich zou kunnen bevinden. Ze moet zichzelf en haar eigen relevantie en impact in vraag durven stellen, en durven naar een onbekende toekomst kijken. Ze moet daarmee ook de vragen in vraag durven stellen die ze krijgt. Ze moet non-conformistisch durven zijn, activistisch durven handelen. Een conservatieve houding leidt zelden tot grote stappen vooruit, er is nood aan spanning, drama en experiment.

De ontwikkeling van het beroep is afhankelijk van deze continue verkenning en verbreding. Er is dus nood aan ruimte om fouten te maken, en te leren uit die fouten door grondige opvolging en analyse van uitgevoerde projecten. We moeten blijven bijleren, we moeten nieuwe methodieken blijven toepassen, nieuwe types ruimtes blijven ontwerpen, nieuwe eindresultaten blijven uitproberen.

Vanuit het idee van sociale duurzaamheid zijn zeker de randen met o.a. sociologie, sociaal werk, antropologie, politicologie en de kunsten interessante om verder uit te diepen en te verkennen. Want uiteindelijk, als we kijken naar de impact die het beroep wilt hebben, is ook landschapsarchitectuur een 'sociale discipline', dus we kunnen die verantwoordelijkheden maar beter au sérieux nemen.

Referenties

Ambassade van de Noordzee

Hoewel een fysiekruimtelijke ingreep vandaag de meest voor de hand liggende ingreep is voor landschapsarchitecten, is het geen noodzakelijkheid om verschil te maken. Erkennende dat het landschap ook een politieke, sociale en emotionele realiteit is, toont aan dat er ook veel niet-fysieke lagen zijn waaraan gewerkt kan worden via educatie, sensibilisering, narratieve insteken, maar ook via bv. representatie en politiek activisme.

Dat is precies waar landschapsarchitecte Ziegra Van Den Berg over spreekt wanneer ze het over de Ambassade van de Noorzee heeft. Deze Ambassade wilt in drie stappen (luisteren, spreken, onderhandelen) bepaalde plannen voor windmolenparken op zee opnieuw in vraag stellen, vanuit het idee dat de beslissingen die genomen worden eenzijdig menselijk zijn en niet alle andere levensvormen in acht nemen. Ze stelt dat ontwerpers zich vaak medeplichtig maken aan ecologische ineenstorting, en dat het tijd is om hier bewustzijn rond op te bouwen. (Bron: <https://www.archined.nl/2023/09/een-ontwerp oplossing-is-niet-altijd-de-oplossing/>) (Bron: <https://www.ambassadevandenoordzee.nl/>)

ProxyAddress - Chris Hildrey

Sociaal gevoelige ruimtelijke professionals zijn vaak zéér zelfbewust over wie de kosten en baten draagt van ruimtelijk ontwerp. Zo ook architect Chris Hildrey, die in 2018 het project 'ProxyAddress' oprichtte. De adres zag dat architectuur maar héél moeilijk dakloze mensen bereikt, en ook niet de juiste tools in handen heeft om naar structurele oplossingen te zoeken. Dus gebruikte Hildrey zijn creatieve capaciteit om op een andere manier naar een oplossing te zoeken. Een deel van het probleem bij structurele dakloosheid is dat je een adres nodig hebt om werk te krijgen, en je hebt geld nodig om een adres te kunnen hebben. Via een app maakte Hildrey het mogelijk voor daklozen om een adres te verkrijgen (met toestemming van de eigenlijke bewoners van dat adres), en dat adres te gebruiken bij de zoektocht naar werk. Geen traditionele benadering van een architect, dus, maar wel een die impact heeft op het gebruik van de ruimte.

(Bron: <https://www.dezeen.com/2023/02/01/proxyaddress-chris-hildrey-interview/>)

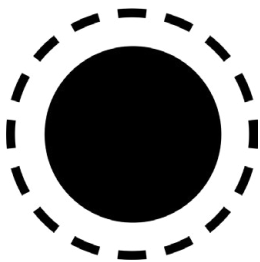
7.000 Oaks - Joseph Beuys

Vergroening van steden kan heel interessante vormen aannemen. In 1982 bedacht de kunstenaar Joseph Beuys het idee om in het kader van het evenement 'Documenta 7' te Kassel 7.000 bomen te planten, elk vergezeld van een grote steen basalt. Die 7.000 basaltstenen stapelde hij voor een museum, en zou krimpen naarmate er meer bomen geplant werden. De publieke opinie was initieel voornamelijk een van verontwaardiging, maar doorheen het project ontstond er steeds meer enthousiasme. Dit project is een voorbeeld van wat Beuys zag als 'social sculptures', en het basisprincipe is intussen internationaal toepast en vandaag nog steeds actueel.

(Bron: <https://www.diaart.org/visit/visit-our-locations-sites/joseph-beuys-7000-oaks>)

(Bron: <http://web.mit.edu/allanmc/www/cookebeuys.pdf>)

De landschapsarchitect verzet zich tegen processen die een bedreiging vormen van de publieke ruimte

De landschapsarchitect verzet zich tegen processen die een bedreiging vormen van de publieke ruimte

Het bestaan en de toegankelijkheid van publieke ruimte is essentieel voor het welzijn, specifiek voor mensen die geen toegang hebben tot private buitenruimtes of vlotte vormen van mobiliteit. Er spelen echter verschillende processen die deze publieke ruimte bedreigen, waaronder met name de doorgedreven commercialisering en privatisering van de publieke ruimte. Vanuit het idee dat landschap een inherent publiek gegeven (zie o.a. het boek 'defining landscape democracy' waar hier dieper op ingegaan wordt), zijn dit soort processen een bedreiging van de ruimtelijke democratie, omdat ze zorgen voor een grotere ruimtelijke ongelijkheid.

Steeds meer publieke gronden en panden worden door overheden verkocht aan private partijen. Dit betekent in wezen dat steeds minder ruimte deel is van de 'commons'. In die zin vormen die processen dus een bedreiging van de beweegruimte voor het brede publiek. Die privatisering is vaak een financiële noodzakelijkheid op korte termijn voor overheden, maar heeft op lange termijn het gevolg dat overheden hun onderhandelingspositie over de toekomst van die ruimte opgeeft. De ruimte die tot dan toe 'iedereen' diende, komt nu ten dienste te staan van een private speler. De ruimte behoort zo steeds meer toe aan een kleinere groepje financiële elite.

Daarnaast is er het proces van commercialisering. Steeds meer van de publieke ruimte wordt ingezet voor privaat of commercieel gebruik. Zoals parkings eigenlijk de inname van publieke ruimte zijn voor een private partij, worden in stadscentra ook steeds grotere gebieden voorzien voor terrassen. En hoewel terrassen een geliefde invulling van publieke ruimte zijn omdat ze ook plekken van ontmoeting en levendigheid zijn, zijn ze an sich weinig 'publiek' in hun aard. Je moet namelijk consumeren om er gebruik van te mogen maken. Dit maakt dat ze ontoegankelijk wordt voor een grote groep mensen. In extreme situaties kan dit zorgen voor de verdringing van groepen die de ruimte op een andere manier willen gebruiken.

“ Het grote probleem is nu eigenlijk dat alles in financiële waarde wordt uitgedrukt [...] Landschap is niet van iedereen, het is van diegene die het gekocht heeft en daar iets mee wil gaan doen. Als je een mooi, waardevol natuurgebied wil, dan moet iemand daarvoor betalen om dat te bewaren.

Een sociaal duurzame toekomst is er eentje van collectiviteit, solidariteit, openheid en samenwerking. Privatisering vormt daarvoor een actieve bedreiging. De landschapsarchitect die gelooft in sociale duurzaamheid streeft er daarom naar om zoveel mogelijk ruimte publiek te houden. En om die ook toegankelijk te houden voor een zo groot mogelijke groep mensen. Dit gaat vaak in tegen de lokale politieke agenda's, die gericht zijn op het aantrekken van toeristen of welgestelde burgers die net geïnteresseerd zijn in dit soort ruimtes. Die - zelfs internationale - concurrentie tussen steden draagt op die manier bij tot een steeds verdere terugdringing van publieke ruimtes in de betekenis zoals eerder gegeven.

De landschapsarchitect neemt de verantwoordelijkheid om overheden en beleid te sensibiliseren rond deze processen, en is kritisch ten opzichte van opdrachtgevers die hier geen rekening mee houden. Ze zijn specifiek gevoelig voor 'symptoombestrijding', waarbij het landschap (en haar esthetische kwaliteiten) ingezet worden om inherent foute ingrepen 'op te smukken'. Landschapsarchitectuur mag in géén geval een louter cosmetische bezigheid zijn. Landschapsarchitecten denken kritisch inhoudelijk na over hun voorgestelde ingrepen en de inclusiviteit ervan.

Ook zijn ze bewust van de bredere sociale gevolgen die ingrepen kunnen hebben, zoals 'groene gentrificatie' waarbij een ingreep in het landschap tot gevolg kan hebben dat mensen verdrongen worden van hun woonomgeving. Een grondige analyse en studie van de mogelijke effecten van de ingrepen moet hierover inzichten leveren voordat een ingreep uitgevoerd wordt.

“ Of om het met de woorden van Paolo Freire te zeggen: washing one's hands of the conflict between the powerful and the powerless means to side with the powerful, not to be neutral.

Referenties

Hek rond Blaarmeersen - Gent

De betekenis van wat 'openbaar domein' inhoudt kwam grondig ter sprake wanneer er in Gent een hek gebouwd werd (€600.000) rond een deel van het recreatiedomein de Blaarmeersen. De verantwoording van het hek was dat er regelmatig gevechten ontstonden. Dit hek, vergezeld met een reeks camera's, toegangscontrole en politiepatrouilles dienden als preventieve maatregelen om verdere gevechten te voorkomen. Er ontstond veel publiek debat over de effectiviteit en vooral ook de wenselijkheid van dit soort ingrepen als 'antwoord' op de problematiek. Als reactie ontstond er een actiegroep 'de gravers' die herhaaldelijk tunnels onder het hek door graafden.

(Bron: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230527_93174867)

Casino Middelkerke

Casino's staan niet bekend als de meest toegankelijke of publieke ruimtes, en de geschiedenis van het nieuwe casino te middelkerke was er al een beladen met politieke twijfelachtigheden en vermoedelijk gesjoemel (belangenvermenging). Landschapsarchitecten droegen met hun beeldvorming bij tot de positieve publieke opinievorming rond dit project, en het (concept) van het landschapsontwerp ontving zelfs internationale prijzen. Ethische overweging zoals de privatisering van openbare ruimte zijn dus duidelijk nog geen kritische factor in de beoordeling van landschapsarchitectuurprojecten. Daarnaast zijn prijzen voor (nog) niet-uitgevoerde projecten al een bedenkelijk gegeven op zichzelf, zoals ook sommige kritieken laten blijken. Momenteel is het project in uitvoeringsfase en komt het nogmaals negatief in de publieke media omwille van de vervuiling die het veroorzaakt van de directe omgeving met bouwafval. De vraag is in welke mate dit soort projecten aansluiten bij de ideologie van landschapsarchitectuur als beroep, en op welke manieren de discipline ermee geassocieerd wil worden.

(Bron: <https://worldlandscapearchitect.com/duincasino-middelkerke-belgium-delva-landscape-architecture-urbanism/?v=d3dcf429c679>)

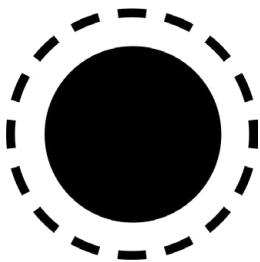
(Bron: <https://www.apache.be/gastbijdragen/2017/11/17/middelkerke-ontwaakt-in-een-immocratie>)

Free 54

Het Sint-Katelijneplein te Brussel was altijd een publiek plein waar verschillende groepen stadsbewoners elkaar vonden (jongeren, daklozen, toeristen, spelende kinderen, etc.) Maar sinds kort zet de stad in op een sterke commercialisering van het plein door Horeca-uitbaters aan te moedigen (volgens actievoerders zelfs financieel te stimuleren) om het plein als terras te gebruiken. Uit deze aangevoelde onrechtvaardigheid ontstond de actiegroep 'Free 54' die deze commercialisering aankaarten en aanvechten via diverse acties. Het publieke meubilair werd er geprivatiseerd als werktafels, en jongeren worden actief weggejaagd door uitbaters en de politie. De actievoerders spreken over een Disneyficatie van de ruimte en een beleid dat gericht is op welgestelde bezoekers en bewoners van de stad. Niet op de modale stadsbewoner en gebruiker.

(Bron: <http://free54.be/>)

**Landschapsarchitecten zijn een emotioneel bewuste
(empathische) professionals**

Landschapsarchitecten zijn een emotioneel bewuste (empathische) professionals

Een sociaal duurzame aanpak verwacht van de ruimtelijke professional dat die naast de fysiekrumtelijke realiteit ook erkent dat het landschap ook een emotionele en identitaire laag kent. De waardering van de ruimte hangt voor een groot deel samen met individuele en culturele verbindingen die zich vormen doorheen een gedeelde geschiedenis in en met dat landschap, en die zich vaak kunnen uiten in de vorm van verhalen.

Deze emoties en verhalen zijn overal aanwezig: in de persoonlijke waardering van een plek, in de individuele en collectieve verhalen die je kan leren kennen door onderzoek of gesprekken met bewoners en gebruikers, en in een goede lezing van het landschap zelf. Verhalen en emoties zijn overal, inherent en intrinsiek verweven in het landschap.

In discussies over ruimtelijke ontwikkelingen worden deze echter al snel gerelativeerd in hun belang, als ze al niet simpelweg vergeten worden. Discussies over ruimte zijn vaak zeer technisch. Resultaten moeten becijferd kunnen worden om aan te tonen dat ze ‘werken’. De emotionele laag van het landschap is echter niet in die zin meetbaar, maar wel zeker even reëel. Het is vaak aan de ruimtelijke professional om deze betekenis van het landschap in rekening te brengen, en het belang ervan te verdedigen.

Dit is iets waar landschapsarchitecten zich vandaag zeer bewust van zijn. Dat vertaalt zich bv. in de aandacht voor erfgoed (als een collectieve geschiedenis en betekenis in het landschap), maar ook in begrippen als ‘genius loci’ (de geest van de plek), die de aandacht voor deze emotionele en identitaire laag van het landschap vertalen. In hun ingrepen vertalen professionals dit vaak door symbolische verwijzingen naar deze verhalen en emoties, of in een vertaling in de vormgeving van de plek.

Natuurlijk kunnen niet alle verhalen of geschiedenissen meegenomen vertaald worden in een ontwerpproces. Er moet dus in zekere zin een selectie gemaakt worden van wat relevant is en wat niet. En die keuzes, hoewel die vaak vanzelfsprekend lijken, zijn op hun beurt opnieuw heel politiek beladen. De beslissing welke geschiedenis relevant is en hoe die vertaald wordt, vertaalt zich namelijk in een zeer specifieke narratief, met zeer specifieke representaties van gebeurtenissen. In die keuzes worden ruimtelijke professionals bijgestaan door anderen (geschiedkundigen, erfgoedexperten), maar het is goed dat de landschapsarchitect zich bewust is van de eigen invloed op deze processen.

Volgens de Zuid Afrikaanse auteur Prinsloo staat die narratieve laag in de landschapsarchitectuur onder druk van een meer meetbare en resultaatgerichte aanpak (bv. Research Based Design). Ingegeven door het modernisme, een ecologische shift, maar ook steeds meer en nauwkeurigere datasets en beschikbare technologieën maken die technische benadering meer haalbaar.

Erkennende dat de emotionele laag van het landschap een belangrijke is in haar waardering, is het nodig voor de discipline om te waken op het behoud van de emotionele en narratieve betekenissen van het landschap. Als we niet willen vervallen in – misschien goed werkende – anonieme, gevoelensloze landschappen, dan is aandacht voor mysterie, identiteit, emotie en verhalen essentieel. Ze vormen mee de basis van trots en fierheid over het landschap, van een waardering die voorbij gaat aan een pure functionele appreciatie van de omgeving.

Referenties

The Garden of Cosmic Speculation - Charles Jencks

Hoewel de focus van deze tuin niet op biodiversiteit of natuurgerichtheid ligt, staat ze wel bekend om haar sculpturale kwaliteiten. Sterk gebaseerd op wiskundige en cosmologie, en gericht op een multi-sensorische ervaring, zoekt de tuin te verbazen en verrassen. De vaak humoristische tuin vertelt het verhaal van een universum, en is de uitdrukking van een collectieve droom van Charles Jencks en zijn vrouw. De tuin wordt slechts één keer per jaar open gesteld voor een beperkt publiek, en de opbrengsten van de inkom worden gebruikt om onderzoek te doen naar de behandeling van kanker.

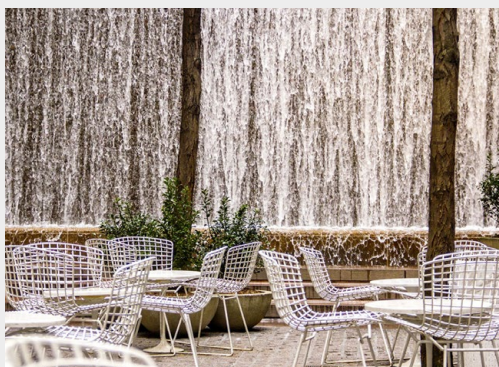
(Bron: <https://gardenofcosmicspeculation.com>)

Paley Park (New York) - Zion Breen Richardson Associates

Dit kleine parkje werd door de New York Times ooit een plaats van 'ongeevenaarde sereniteit' genoemd, omwille van haar eenvoud en het gevoel dat je plots weg bent uit de drukke stad die New York is. De eenvoudige vormgeving (mooi ontworpen stoelen, een licht bladerdek en een grote waterval), maken van deze plek niet enkel een visueel rustpunt, maar ook het geluid van het vallende water draagt bij tot het gevoel van rust.

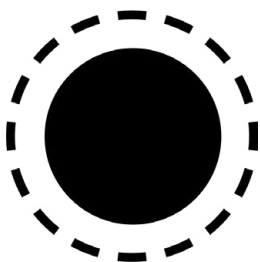
(Bron: <https://www.paleypark.org/about>)

Therapeutische tuinen / zorgtuinen

Er is al veel geschreven over de positieve effecten die kwalitatieve groene buitenruimtes kunnen hebben op de gezondheid van de mens. Die kwaliteit wordt steeds meer bewust gebruikt om de omgevingen van onder meer ziekenhuizen, opvangcentra en scholen zo in te richten dat ze ook daar ingezet kunnen worden. Ze maken het mogelijk om bepaalde zorgdiensten buiten te organiseren (bv. fysiotherapie) om zo de genezing te bevorderen. Niet enkel als omgeving om tot rust te komen, maar ook de activiteit van het tuinieren wordt gebruikt in bepaalde vormen van therapie. Een belangrijke focus in dit soort tuinen is de interactie met de natuurlijke elementen zoals planten en dieren.

(Bron: <https://biodiverszorggroen.be/bibliotheek-item/wat-is-een-zorgtuin/>)

Schoonheid en esthetiek zijn steeds een fundamenteel onderdeel van een duurzaam landschap

Schoonheid en esthetiek zijn steeds een fundamenteel onderdeel van een duurzaam landschap

Als we I. Thompson erop nalezen dan bestaat het waardenkader waar landschapsarchitecten hun acties op baseren uit drie onderdelen: ecologische, sociale, maar ook esthetische waarden. Aandacht voor esthetiek (waaronder, maar niet beperkt tot schoonheid) is dus een essentieel onderdeel in het streven naar kwalitatieve landschappen. Het draagt bij tot een eigen identificering mét die plek, en een zekere fierheid en eigenaarschap omwille van haar visuele kwaliteit of uniciteit. Het leren kennen welke ruimtelijke elementen mensen mooi vinden, of uniek, of interessant, is dus een essentieel onderdeel in elk ruimtelijk proces.

Ook binnen het duurzaamheidsdiscours heeft esthetiek een rol te spelen. Volgens sommige auteurs zou het zelfs een pijler moeten zijn naast de gekende 'sociale', 'ecologische' en 'economische' pijlers. Meyer geeft in haar artikel 'sustaining beauty' een genuanceerd beeld over de manieren waarop schoonheid of esthetische ervaringen een rol te spelen hebben in het streven naar schoonheid. Ze gelooft onder meer dat door esthetische ervaringen mensen een nieuw ecologisch besef kunnen krijgen. Via een persoonlijke, emotionele esthetische ervaring kunnen mensen bv. inzicht krijgen in het belang van natuurlijke processen en hun impact erop.

Los van alle discussies over subjectiviteit is schoonheid ook iets dat gedeeld kan worden. Door het in dialoog te brengen, worden verschillende visies op schoonheid gedeeld, met kans dat anderen die plots ook zien. Daarnaast leidt ruimtegebonden kennis ook vaak tot meer waardering voor die plek: door te weten hoe oud een boom is en welke soort het is en wie ze geplant heeft kan die meer waardering krijgen dan gewoon 'eender welke' boom bijvoorbeeld. Door mensen informatie te bieden over de omgeving waar ze in wonen of die ze gebruiken, kunnen ze er op die manier een nieuwe appreciatie voor vinden. Deze vormen van gesprek en dialoog over de ruimte zijn dus ook sociale processen, en om die reden is plaatsen we deze suggestie onder suggesties voor sociaal duurzame landschapsarchitectuur.

Aanvullend poneren diverse auteurs dat duurzaamheid een wenselijke toekomst moet zijn (zie hieronder een quote van M. Schwartz). Die wenselijkheid is noodzakelijk om mensen te activeren om zelf mee actie te ondernemen. Individuele actie die noodzakelijk is in het collectieve streven naar duurzaamheid. Over de precieze rol van esthetiek (schoonheid) in duurzaamheid valt dus te discussiëren, maar zeker is dat het een rol te spelen heeft. Landschapsarchitecten zijn getraind in het verbeelden van toekomstbeelden. Een groot deel van de overtuigingskracht en autoriteit van de discipline ligt precies daarin. Schoonheid kan op een manier gezien worden als een middel om aan duurzaamheid te werken.

“ Creating desire is essential to sustainability. It is not the only factor, but it is still indispensable. Sexiness does not guarantee sustainability, but sustainability requires sexiness. Desire, the “human factor,” has been downplayed in sustainability, which is usually seen as a matter of function rather than form. The term tends to be applied to technology as it relates to how ecological systems maintain balance in environments or to buildings’ energy efficiency.
[...]
in the rush to embrace quantifiable and demonstrable technological solutions, we have overlooked the important role of human nature. In fact, if you consider design a creative rather than merely an imitative endeavour, desire is the impetus to the process. Thus design too has been under-represented in the discourse on sustainability.

Discussies over schoonheid lijken soms vermeden te worden in de architectuur, met de als verklaring haar subjectieve karakter. Dat is behoorlijk vreemd voor een discipline waarin vormgeving van de ruimte zo centraal staat. Landschapsarchitectuur moet die gesprekken terug durven aangaan. Binnen de discipline zelf, maar ook steeds contextgebonden met de bewoners en gebruikers van elk project. In die gedeelde processen ligt namelijk veel potentieel voor het bereiken van een duurzame toekomst.

Referenties

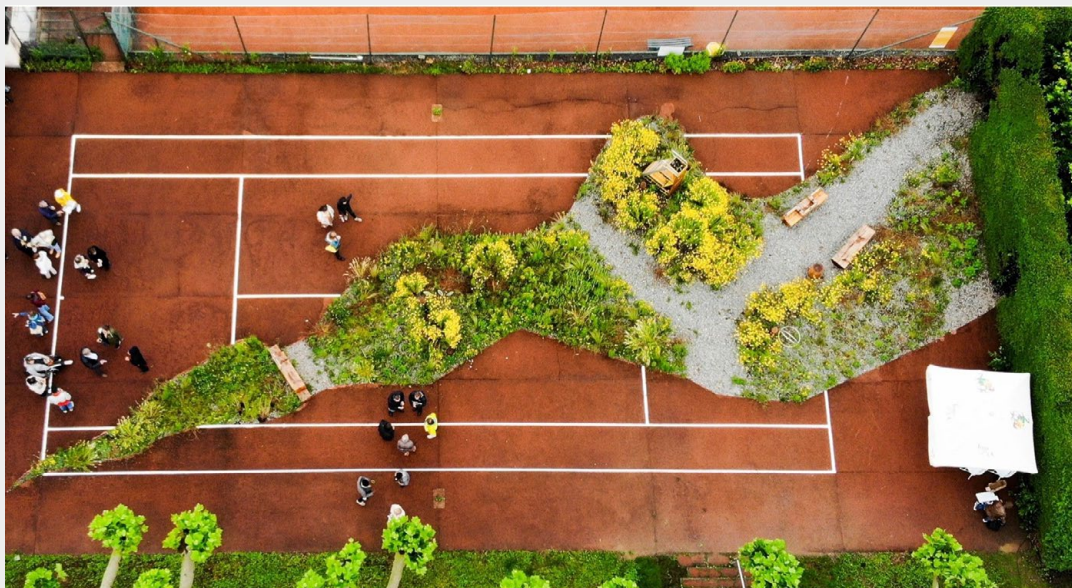
Strategies Against Sameness (artikel) - Zaš Brezar

Als aanvulling op discussies over de schoonheid (of lelijkheid) van een plek bestaat er een andere zoektocht: deze naar identiteit en eigenheid. In het artikel 'strategies against sameness' wordt er gesteld dat vandaag in de (landschaps)architectuur er een tendens bestaat om vanuit dezelfde doelstellingen, met dezelfde methodieken en dezelfde materialen landschappen te construeren, die in de context van een globaliserende wereld zeer gelijkaardig worden. Generiek. En waar schoonheid en lelijkheid geen tegenovergestelden zijn, zijn ze beiden tegenovergesteld van banaal. In zekere mate is een banale omgeving een nog grotere zonde dan een lelijke. Het artikel gaat op zoek naar filosofieën of methodes om uit die generieke vorm van architectuur te breken, vanuit het geloof dat aandacht voor uniciteit in een project van groot belang is.

Beeld ter illustratie: Taktyk & Alive Architecture - the Crack)

(Bron: https://landezine.com/strategies-against-sameness-1/?utm_source=brevo&utm_campaign=Landezine%20Weekly%2024_10&utm_medium=email)

(Bron: <https://landezine.com/the-crack-by-taktyk/>)

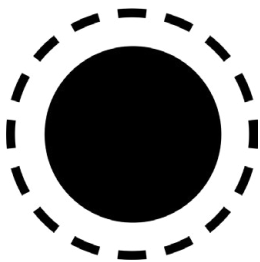

Lurie Garden (Chicago)

Waar er vroeger grondige discussies waren over verschillende stijlen in landschapsarchitectuur (romantisch, pittoresk, modernistisch, landschapstijl, etc.) wordt er vandaag de dag meer gekeken naar een esthetiek die een gevolg is van bepaalde ideologieën, eerder dan een doelstelling op zich. Eén van de 'stijlen' die hieruit voortvloeit zijn de ecological aesthetics - een vormgeving die het directe gevolg is van de toepassing van ecologische planning en beheer. Lurie Garden in Chicago is één voorbeeld van deze manier van ontwerpen. Een stijl die zich kenmerkt door o.a. een diverse beplanting, passief beheer en vaak een ruigere 'look'.

(Bron: <https://www.lurigarden.org/about/>)

**Het landschap wordt gedeeld met verhalen en
narratieven, en ook daar kan de professional mee aan de
slag gaan**

Het landschap wordt gedeeld met verhalen en narratieven, en ook daar kan de professional mee aan de slag gaan

De manier waarop een ruimte gewaardeerd wordt door het individu of de gemeenschap is niet enkel een gevolg van esthetische, ecologische of functionele appreciatie. In grote mate hangt die ook af van de narratieven die eraan verbonden zijn. Deze verhalen zijn direct verbonden met het landschap, en de geschiedenis die zich daarin afspeelt. Het is daarom ook belangrijk dat de landschapsarchitect de tijd neemt om deze verhalen te leren kennen, en ermee aan de slag gaat.

Landschapsarchitecten schrijven ook zelf narratieven: fictieve verbeeldingen van hoe een ruimte zou kunnen zijn in de toekomst. Naast een functionele of ecologische invalshoek grijpen professionals graag terug naar lokale culturele verhalen die ze gebruiken als inspiratie voor hun werk. De geschiedenis vormt daarbij een grote bron van inspiratie, die ze soms zichtbaar maken in het ruimtelijk ontwerp. Welke onderdelen van de geschiedenis gekozen worden om te expliciteren is een inherent politieke keuze, waar we als discipline soms te weinig over reflecteren, terwijl ze wel van grote betekenis zijn.

Waar vroeger ook mythes en legendes de basis vormden voor ruimtelijke ingrepen, zijn we volgens verschillende auteurs zoals ook Prinsloo onze binding ermee voor een groot deel verloren. De discipline grijpt steeds vaker terug naar de wetenschap als verantwoording voor haar keuzes. Hiermee mist ze echter een deel van wat het landschap is, en maken we ook emotionele en identitaire binding met het landschap soms moeilijker. Mythes en legendes werden namelijk gebruikt om bepaalde gedrag te sturen (denk daarbij aan monsters in het water zodat kinderen niet te dicht bij de rand zouden komen). Op vandaag worden dit soort verhalen al snel weggelachen als iets 'waar we toch niet aan gaan beginnen'. Nochtans erkennen we dat gedragsverandering noodzakelijk is in het streven naar duurzaamheid, en weigeren we dus op deze manier te kijken naar de mogelijkheden die in die narratieven liggen.

Anke Schmidt ziet voor de discipline 3 manieren waarop narratieven gebruikt kunnen worden: enerzijds als analytisch instrument, als een verkenning van het landschap en zijn vele betekenissen, als een aanvoelen van hoe een ruimte drager is van emoties en verhalen. Een tweede manier is als communicatiemiddel om over het landschap te praten, om boodschappen over te brengen, om het landschap te delen. Op deze manier kunnen bepaalde visies geëxpliciteerd worden, wat tot begrip en waardering kan leiden bij anderen. Een derde manier is als vorm van interventie, het bijleren over verhalen, het onderhandelen en ingrijpen in de ruimte.

Wat uit bovenstaande duidelijk wordt is dat verhalen steeds een centrale rol gespeeld hebben binnen de landschapsarchitectuur, en dat we steeds meer evolueren naar een verantwoording die gegrond is in de wetenschap, en minder in het verhalende. Daarmee miskennen we niet enkel de schoonheid en mysterie die inherent aanwezig is in het landschap, en haar potentieel transformatieve kracht, maar ook een deel onze eigen disciplinaire tradities. We moeten leren op welke manieren we deze narratieve lagen van het landschap kunnen omarmen, gebruiken en inzetten in het streven naar duurzaamheid. En we moeten daarbij goed nadenken over welke verhalen we daarvoor willen gebruiken (en welke niet).

Referenties

Elf Lobbies - IJsland

Grote fysiekruimtelijke ingrepen in het landschap (zoals infrastructurele werken of wegenwerken) moeten in IJsland vaak vertegenwoordiging afleggen ten opzichte van de elfenlobbies. Dit zijn culturele instanties die instaan voor de bescherming van de Elfencultuur - een belangrijke en rijke geschiedenis aan verhalen verbonden met het

IJslandse landschap. Op regelmatige basis werken ze samen met meer natuurgerichte verenigingen om bepaalde ingrepen in vraag te stellen of zelfs tegen te houden. Culturele geschiedenis wordt daarbij een betekenisvolle waarde die effectief invloed heeft op de evolutie van het landschap. Dit gebeurt deels vanuit de overtuiging dat een sterke culturele traditie ook leidt naar sterkere en meer verbonden gemeenschappen. Gelijkaardig met de Ierse feeën lopen bepaalde structuren van de Elfenleefwereld ook gelijk met ecologische corridors en centrale plekken belang voor biodiversiteit. Op die manier wordt narratief en ecologie ook met elkaar verbonden. Op gelijkaardige wijze zijn ook in o.a. Australië (Aboriginal) en Nieuw Zeeland (Maori) nog veel van de traditionele betekenissen en verhalen verbonden met het landschap bekend, wat leidt tot een soort respect voor deze plekken, die zich vertaalt in bepaalde vormen van beheer op basis van deze verhalen.

(Bron: <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/friday-fun-urban-development-iceland-check-elves-first/265886/>)

(Bron: <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/22/elf-lobby-iceland-road-project>)

(Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Lake_Wakatipu)

(Bron: <https://www.bbc.com/news/world-australia-50151344>)

Game of Thrones Dubrovnik

Dat niet enkel oude maar ook nieuwe narratieven invloed kunnen uitoefenen op het gebruik en de appreciatie van een plek bewijst ook recent hoe de serie 'game of thrones' een invloed heeft gehad op het toerisme van Dubrovnik. Een deel van de serie werd daar gefilmd, waardoor er een grote piek in bezoekers ontstond, en zelfs een heel apart aanbod in het toerisme gebaseerd op deze serie. En hoewel het zeker niet aan te raden is om op basis van series te komen tot kortstondige pieken in internationaal toerisme (dit is zelfs eerder af te raden), toont het wel aan dat met nieuwe narratieven een invloed kan gemaakt worden op menselijk gedrag.

(Bron: <https://www.kingslandingdubrovnik.com/game-of-thrones-tours>)

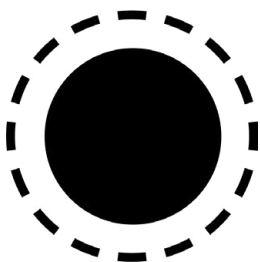
(Bron: <https://qz.com/1054123/game-of-thrones-is-a-blessing-and-a-curse-for-dubrovnik-in-croatia>)

9/11 Memorial - New York (Michael Arad & Peter Walker)

Ter nagedachtenis van de aanslagen op 11 september in New York werd er op de plaats van de twee WTC torens een herdenkingsplaats voorzien. Het project omvat twee watervallen met de voetafdruk van de twee torens zelf, waarin ook de namen van alle overledenen gegraveerd staan. Herdenkingsplaatsen zijn van groot belang voor het collectieve geheugen, en zijn fysieke expressies van gebeurtenissen of verhalen die van maatschappelijk belang zijn. Door bepaalde gebeurtenissen op deze manier zeer zichtbaar te maken, en andere dan weer niet, wordt er met de ruimte ook een verhaal verteld over welke geschiedenis 'belangrijk' genoeg is om herinnerd te worden. Er worden hier bewuste keuzes gemaakt over welke mensen belangrijker zijn dan anderen, en over de manier waarop deze een permanente plaats krijgen in de ruimte. Op die manier zijn herdenkingsplaatsen niet enkel emotioneel en narratief beladen plekken, maar ook politiek gevoelige omgevingen (zie o.a. het omgooien van de beelden vanuit de BlackLivesMatter beweging).

(Bron: <https://www.911memorial.org/visit/memorial/about-memorial>)

De landschapsarchitectuur zoekt naar manieren om op een meer onafhankelijke manier te kunnen werken

De landschapsarchitectuur zoekt naar manieren om op een meer onafhankelijke manier te kunnen werken

De landschapsarchitectuur is op veel manieren een ‘afhankelijke discipline’, die dienend werk voor anderen. Dit is enerzijds een gevolg van de politieke machtspositie waarin de discipline zich bevindt, maar anderzijds – daar niet los van staand – de financiële afhankelijkheid van de professional. Deze uitgangspositie maakt dat het niet makkelijk is om de persoonlijke of disciplinaire ideologie volledig te vertalen in projecten. Deze moet namelijk steeds afgewogen worden met de wensen van de opdrachtgever. Via verschillende vormen van onderhandeling en overtuiging probeert de professional de opdrachtgever mee te nemen in het verhaal, maar het kan toch interessant zijn om projecten op te zetten waarbij er meer onafhankelijk gewerkt wordt.

Een moeilijke horde daarbij zijn de kosten: het zijn de opdrachtgevers die namelijk het geld voorzien om landschappelijke ingrepen te doen. Meer (politieke) autonomie betekent vaak ook minder geld, of zelfs kosten op eigen rekening. Voor sommige professionals is dit echter een kwestie van verantwoordelijkheidszin, en is de voldoening die ze eruit halen waar ze het om doen. Maar ook de publiciteit helpt als overtuigingsmiddel.

Er bestaat maar relatief weinig informatie, en relatief weinig voorbeelden, van pro bono werk binnen de landschapsarchitectuur in Vlaanderen. Globaal gezien zijn er echter al verschillende voorbeelden waarbij bureaus een bepaald percentage van hun winst voorbehouden om vanuit eigen initiatief projecten te initialiseren. Projecten die direct komen vanuit hun eigen geloof in de meerwaarde die ontwerp ergens kan bieden.

Een andere alternatieve aanpak is via vrijwilligerswerk, waarbij een professional kennis aanbiedt aan een organisatie of individu, om via die weg een meerwaarde te zoeken op een plek of project. Landschapsarchitecten kunnen bijdragen leveren aan kwaliteitskamers, commissies, colleges, VZW's, etc. Om zo bij te dragen aan de aandacht voor landschap in die organisaties. Vrijwilligerswerk in organisaties staat echter opnieuw niet vrij van politieke discussies over welke doelstellingen centraal gezet worden.

Ook kennisinstellingen kunnen diensten aanbieden aan gemeenschappen, en zo een directe impact hebben op terrein. Expertise kan verspreid worden, en planningsprocessen opgezet en begeleid. De Vlaamse Hogescholen hebben hierin tot op vandaag nog maar weinig ervaring, maar Internationale voorbeelden zoals community aid centers kunnen inspirerend werken.

Minder gebruikt in Vlaanderen, maar ook een potentieel alternatief, is crowdfunding. Hierbij wordt er geld gezocht voor projecten via een publieke oproep (vaak online). Als er voldoende geld ingezameld wordt, kan het project dan plaatsvinden.

Uiteraard vinden ook projecten die uit deze werkvormen voortvloeien zich niet in een vacuüm. Ook hier moet de expert hun kennis afwegen ten opzichte van lokale context, bewoners, organisaties, etc. Maar de afwezigheid van een hiërarchie ten opzichte van een opdrachtgever heeft hier minder invloed, wat het speelveld aanzienlijk kan veranderen. Er is geen actor die finaal een voorstel ‘afkeurt’ zoals een opdrachtgever dat kan doen. Projecten en beslissingen kunnen zo voortvloeien uit een dialoog vanuit een horizontale (en dus meer democratische) structuur.

Omdat er nog maar relatief weinig ervaringen lijken te zijn met deze werkvormen in het professionele Vlaamse landschap, is experiment en het delen van ervaringen hier van belang. Deze manieren bieden een soort van extra vrijheid, en maken het mogelijk om agenderend of zelfs beleidsbevragend of activistisch te werken (zie ook suggestie over activisme).

Als veld is landschapsarchitectuur heel weinig autonoom. Wij zijn afhankelijk van overheden en van de economie. Dus eigenlijk hebben wij relatief weinig te zeggen. En dat staat wel in schril contrast met de vaak hoogdravende verklaringen over de maatschappelijke rol van de landschapsarchitectuur.

Referenties

Filantropie - 1% initiatieven

Er zijn verschillende initiatieven die organisaties aansporen om 1% van hun winst te gebruiken voor het steunen van goede doelen. Zo zijn er bv. de 'pledge 1%' initiatief en het '1% for the planet' initiatief. Een tijdlang bestond er ook het 1+ initiatief van 'public architecture', die de opbrengsten van steunende organisaties direct gebruikte om architecturale projecten op te zetten voor kwetsbare gemeenschappen. Dit soort filantropie gebeurt ook op niveau van bureaus zelf, waarbij bureaus zelf projecten opzetten met een bepaald percentage van hun winst gebruiken om pro-bono werk aan te bieden vanuit hun ideologisch streven naar een duurzame en kwalitatieve ruimte.

(Bron: <https://greenbuildingelements.com/publicarchitecture/>)

(Bron: <https://pledge1percent.org/>)

(Bron: <https://www.onepercentfortheplanet.org/>)

Luchtsingel Rotterdam (ZUS)

De luchtsingel is voetgangersbrug die drie stadsdelen van Rotterdam verbindt, die door grote wegen van elkaar gescheiden zijn. Het is een project dat ontworpen is door het bureau Zones Urbaines Sensibles, en betaald door vormen van crowdfunding. Vanaf een bepaald bedrag konden Rotterdamers een stukje brug (plank) kopen, en er een boodschap op laten graveren. Die plank werd dan onderdeel van de constructie.

(Bron: <https://zus.cc/projects/luchtsingel-rotterdam>)

(Bron: <https://www.archdaily.com/770488/the-luchtsingel-zus>)

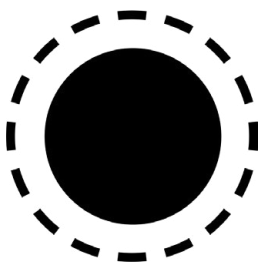
Crowdfunding (voornamelijk USA)

Hoewel het nog steeds eerder een uitzondering vormt, worden crowdfunding platforms regelmatig gebruikt om ruimtelijke projecten mee te financieren. Vaak gaat het over een onderdeel van een traject: een eerste ontwerp, een maquette, een verkenning van een idee. Maar er wordt geld gezocht bij een publiek wanneer het vanuit een overheid niet te vinden is. Als tegenprestatie voor de donatie worden er dan dingen beloofd zoals vernoeming bij naam in het park, of geprintte T-shirts. Er vallen natuurlijk verschillende rechtvaardigheidsvraagstukken over de inrichting van de ruimtes wanneer die betaald wordt vanuit private donaties van een selecte (gegoede) klasse. Maar tegelijkertijd bieden ze kansen om op alternatieve wijze aan de ruimte te werken. Projecten als 'the Underline (Miami)', 'the Lowline (New York)' en 'Wild Mile Chicago' zijn voorbeelden die deze werkwijze gebruiken.

(Bron: <https://wildmile.org/>)

(Bron: <https://www.theunderline.org/donate-to-the-underline/>)

Iedere landschapsarchitect is een ambassadeur voor hun beroep

Iedere landschapsarchitect is een ambassadeur voor hun beroep

Een beroep heeft er baat bij dat het gekend is bij een breder publiek, enerzijds omwille van haar eigen voortbestaan, maar ook omwille van het aanbod aan vragen dat hun weg vindt naar de professionals binnen dat beroep. Bijgevolg heeft iedere professional er baat bij om ambassadeur te zijn voor het eigen beroep. Daardoor zullen meer mensen zich bewust worden van het belang van het beroep, en zullen ook potentiële studenten hun weg zoeken naar de opleiding, waardoor het beroep kan groeien, en haar diversiteit verder kan uitbouwen.

In die bekendmaking kan iedere landschapsarchitect een rol spelen. Onder meer door voorbeeldprojecten breed uit te dragen via populaire media, door bij te dragen aan publieke dialoog en discussie, of zelfs door de discipline binnen de eigen sociale kringen bekend te maken, draagt de professional bij aan de algemene bekendheid van het beroep.

In zekere zin concurreert landschapsarchitectuur met andere ruimtelijke professionals om toekomstige studenten. Dus zeker naar deze groep mensen toe is bekendmaking van belang. Daarbij moet er voldoende concreet gesproken worden over wat landschapsarchitectuur uniek maakt, en waarom het beroep noodzakelijk is in het streven naar een duurzame toekomst. De landschapsarchitectuur mag daarbij uitmaken met haar nobele doelstellingen, haar diversiteit aan praktijken, en haar balans tussen mens en natuur.

Het uitdragen van die trots en noodzakelijkheid gebeurt op verschillende manieren. Waar landschapsarchitecten zeer gewoon zijn om beeldend te communiceren, is het ook nodig om tekstueel boodschappen over te brengen. Dit opent een grote diversiteit aan mogelijke kanalen via welke het beroep zichzelf kan promoten.

In de andere richting moet de landschapsarchitect ook benaderbaar zijn door alle mensen, en transparant in hun communicatie. De stap om een landschapsarchitect aan te spreken moet zo klein mogelijk zijn, en informatie over het beroep moet zo eenvoudig mogelijk te vinden zijn. Daar speelt de beroepsvereniging bv. een rol om die informatie zo toegankelijk mogelijk te maken, en om een breed publiek zo vlot mogelijk door te verwijzen naar de juiste professional met bv. websites en een register. Het helder en beknopt formuleren van een collectieve missie en visie vanuit de discipline helpt om gedragenheid en vertrouwen te creëren in en over het beroep.

Een aanvullende lacune binnen het beroep in Vlaanderen is het gebrek aan landschapsarchitectuurkritiek. Er wordt weinig reflectief geschreven over uitgevoerde projecten. Landschapsarchitectuurkritiek is onderdeel van een reflectieve praktijk. Uit kwalitatieve kritieken kan veel bijgeleerd worden, en door deze publiek te maken tonen we ook aan de buitenwereld dat we een grondige en onderbouwde discipline zijn. Deze discussies publiek voeren lijkt contraproductief wanneer het gaat over bekendmaking van het beroep, maar door deze discussies ook publiek te voeren toon je net een zekere serieus en onderbouwing naar de buitenwereld toe, die positief kan zijn voor het vertrouwen in het beroep.

Landschapsarchitecten zijn duidelijk trots op hun discipline, en fier over het verschil dat ze maken. Dit positief enthousiasme moet in de verf gezet worden naar de buitenwereld toe, om zo de algemene interesse voor het beroep aan te wakkeren. Maar bovenal moet het beroep spreken via de kwaliteit van hun projecten, en de positieve impact die ze hebben op gemeenschap en leefomgeving

Referenties

prijsuitreikingen / erkenningen

Binnen de wereld van de landschapsarchitectuur zijn er verschillende onderscheidingen te winnen. Nationale beroepsverenigingen of netwerken van landschapsarchitecten (Landezine / WLA) reiken prijzen uit in verschillende categorieën van projecten. En hoewel die verenigingen grotendeels gericht zijn op collega's uit hetzelfde beroep, vormen deze wedstrijden een aanleiding om breder te communiceren over landschapsarchitectuurprojecten. Uiteraard bestaan er verschillende kritieken op prijsuitreikingen, onder meer voor prijzen voor projecten die nog niet uitgevoerd zijn: hoe moeten we namelijk de kwaliteit van een project kennen nog voordat het op terrein staat. Dat geldt zeker zo voor landschapsarchitectuurprojecten die vaak pas hun waarde na langere tijd kunnen bewijzen.

(Bron: <https://www.publiekeruimte.info/projectoproep-2024/>)

Publicaties

Er bestaan diverse publicaties gericht op de landschaps- en tuinarchitect, maar minder publicaties over landschapsarchitectuur gericht op een breder publiek. In grote mate zijn de publicaties dus nog een zeer interne vorm van communicatie, met de nodige kennisverdeling en projectpresentaties. Er kan echter op ingezet worden om ook in breder verspreide publicaties het beroep en haar doelstellingen te promoten.

Publieke Media / opinies

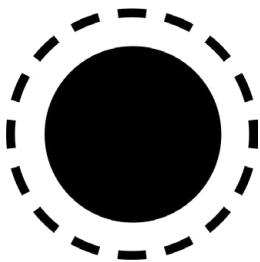
Landschapsarchitecten zijn, volgens H. Hohmann & J. Langhorst, apolitieke en anti-controversiële professionals. Zelden zul je een kritische stem van een landschapsarchitect lezen in publieke media zoals kranten. Veel minder dan bij architectuur of stedenbouw lees je vanuit de landschapsarchitectuur een stem die tegen beleid in gaat, en hun keuzes in vraag stelt. Enerzijds siert dit het beroep: haar stem is steeds hoopvol en positief. Anderzijds mist het hiermee de kans om zichtbaar in beeld te komen met genuanceerde en ideologische meningen over bepaalde ingrepen of beleid. De kanalen daarvoor zijn meervoudig, zo kan beleidskritiek ook op meer specifieke communicatiekanalen komen, binnen het netwerk van de vereniging zelf (denk daarbij aan voorbeelden als Dikke Freddy).

Sociale Media

Landschapsarchitecten maken gretig gebruik van sociale media, voornamelijk als promotiekanaal voor bureau's of zelfstandigen. Maar een onrechtstreeks gevolg daarvan is dat door deze brede en overvloedige informatie ook het beroep breder bekend wordt. Door ook algemene informatie en kennis via deze kanalen te verspreiden kunnen we dat proces nog versnellen. Ook voor de beroepsvereniging is sociale media een kanaal waarmee potentieel véél mensen buiten het beroep bereikt kunnen worden.

Citizen Science / participatie

Participatie wordt vaak met verzoeking onthaald door de landschapsarchitectuur. Het is nochtans ook een manier om het beroep bekend te maken, en om kennis op een zeer vlotte manier tot bij een breed publiek te brengen. Ook processen van citizen science (bv. curieuzeneuzen, mijn tuinlab), waar directe betrokkenheid gevraagd wordt van bewoners en gebruikers van een plek, is de afstand tussen ontwerper, onderzoeker en burger minimaal. Het is in dit soort participatieve trajecten dat het beroep haar nut kan bewijzen, en mensen kan enthousiasmeren over het belang ervan.

**De landschapsarchitectuur is een sterk, verbonden en
interdisciplinair netwerk**

De landschapsarchitectuur is een sterk, verbonden en interdisciplinair netwerk

Een sociaal duurzame discipline is er ook eentje die een sterk intern netwerk heeft. Er zit kracht in eenheid. Een verbonden beroep kan collectief werken aan bepaalde gedeelde waarden, die continu intern besproken en geactualiseerd worden. Vanuit die collectieve waarden kan er helder en gedragen naar de buitenwereld toe gecommuniceerd worden.

Dit netwerk is maar zo waardevol als de representatie die het heeft voor de discipline. Hoe meer landschapsarchitecten actief lid zijn van zo'n netwerk, hoe sterker de gedeelde stem is. Er ligt ook waarde in uitwisseling tussen de verschillende 'facetten' die de discipline omvat: praktijkwerkers (op verschillende schalen), beleidsmakers, onderzoekers, onderwijs. De uitwisseling en afstemming van die verschillende facetten draagt bij tot een goed draaiende en gestroomlijnd beroep.

Deze collectiviteit helpt ook om een krachtige stem uit te dragen naar bv. politieke instanties. Een gedeelde en duidelijke stem over bv. de toekomst van het Vlaamse landschap kan ook voordelig zijn voor het beroep aangezien het een afstemming van disciplinaire rollen en taken is. Met andere woorden: een opdrachtgever weet dat – wanneer hij omwille van ideologische onenigheid met een landschapsarchitect – dezelfde onenigheid zal vinden overheen heel de discipline. En die gedeelde waarde ligt in kwalitatieve, en dus (sociaal) duurzame landschapsarchitectuur.

Zo'n netwerk moet ook zorgzaam zijn. In een discipline die op verschillende vlakken onder druk staat (financieel, politiek, werkdruk, etc.) is het nodig om aandacht te hebben voor persoonlijk welzijn. Om op elkaars gezondheid te waken, en eerlijk en transparant te zijn naar collega's toe. In een periode waar de verwachtingen voor de discipline steeds uitgebreider en complexer worden, maar de tijd niet steeds mee groeit, is deze waakzaamheid nog meer van belang. Het enthousiasme en genot dat professionals uit het beroep halen mag niet onder druk komen te staan omwille van een continu verhogende druk.

Een sterk netwerk is ook een lerend netwerk. Door informatie uit te wisselen over processen, ontwerpen, opdrachten etc. leren we collectief bij over onze inhoudelijke basis, maar ook over de contexten waarin we werken. Daarin moet ook ruimte zijn voor landschapsarchitectuurkritiek als een vorm van interactie die nog niet heel gekend is in Vlaanderen. Een goede vorm van kritiek is onderbouwd, en er kan uit geleerd worden. Woord en wederwoord over specifieke thema's en projecten leidt tot kennisontwikkeling waar iedereen baat bij heeft.

Naast het informele netwerk dat spontaan ontstaat binnen een discipline (professionals komen elkaar tegen bij opdrachten, lezingen, of als vrienden of alumni), kan het ook formeel georganiseerd worden. Eén mogelijkheid is de beroepsvereniging: door activiteiten en evenementen te organiseren maakt ze informatie-uitwisseling en informeel netwerk mogelijk. Daarnaast kan zo'n vereniging ook bijdragen tot gesprekken over gedeelde handelingskaders, referentiekaders, waardenkaders en zelfs een deontologische code. Door een collectief aanspreekpunt te vormen, en een forum te bieden aan communicatie tussen de verschillende facetten van de discipline, draagt een vereniging bij tot een krachtige discipline.

Referenties

Blikveld VZW

Blikveld is de vakvereniging voor landschapsarchitecten in Vlaanderen. Ze is naast de BVTL de voornaamste vakvereniging en tracht de belangen van het beroep in Vlaanderen te vertegenwoordigen. De vereniging organiseert doelgroepgerichte activiteiten, waaronder een jaarlijkse Blikveld Arena, ze werkt beleidsadviserend en -inspirerend, ze zoekt onderzoek en praktijk te verbinden met gerichte activiteiten, en voert een traject voor het opstellen van een waardenkader. Met verschillende teams werkt Blikveld aan de vertegenwoordiging en bekendmaking van het beroep bij een breder publiek, en haar relaties met andere professionals in binnen- en buitenland.

(Bron: www.blikveld.eu)

New Landscape Declaration (LAF)

De 'New Landscape Declaration' is een collectief opgesteld manifest gericht aan de buitenwereld. Het document is de uitkomst van een bijeenkomst van meer dan 700 landschapsarchitecten verbonden met de Landscape Architecture Foundation. In het document wordt de hedendaagse maatschappelijke context geschetst waarbinnen het beroep zich plaatst, en wordt concreet gemaakt met welke ambities het beroep die acute uitdagingen aangaat. Het positioneert het beroep op een heldere en krachtige manier ten opzicht van de actua, en neemt daarin een collectieve verantwoordelijkheid op.

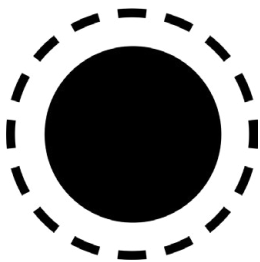
(Bron: <https://www.lafoundation.org/take-action/new-landscape-declaration>)

GRAS (Groningen Architectuurplatform)

GRAS (Groningen Architectuur en Stedenbouw) is een architectuurplatform gebonden aan de gemeente Groningen. Het voornaamste doel van het platform is om een participatieve dialoog op te zetten over de ruimtelijke uitdagingen in de stad en haar omgeving. Dit doet ze door middel van diverse types van acties, activiteiten en dialoogmomenten, vaak met een ludieke kwinkslag. Door deze acties zo laagdrempelig mogelijk te houden creëert GRAS een zo inclusief mogelijk forum, waardoor ook het debat zo democratisch mogelijk gevoerd kan worden. Daarnaast publiceert GRAS ook een digitaal magazine, waarin actuele ontwikkelingen en discussies verder uitgezet worden.

(Bron: <https://www.platformgras.nl/projecten>)

**De landschapsarchitectuur is een beroep dat via het
landschap andere disciplines verbindt**

De landschapsarchitectuur is een beroep dat via het landschap andere disciplines verbindt

Op de ECLAS Conferentie 2023 ontstond op een gegeven moment een discussie over de grote stellingen die het beroep over zichzelf maakt als een discipline die de wereld zal redden. De discipline is niet verlegen met dergelijke stellingen, die een expressie zijn van de zelfzekerheid waarmee het beroep projecten aanvangt. De opmerking die daarop gegeven werd is dat we onze focus niet teveel op onszelf als discipline mogen leggen. Onze focus moet het landschap zijn, niet de landschapsarchitectuur. En in dat landschap komen een grote hoeveelheid professionals samen die elk een klein facet van die realiteit onderzoeken en trachten te verbeteren. Onze impact is daar klein, werd gezegd. Daarin moeten we eerlijk zijn, nederig zelfs. Maar dat wilt niet zeggen dat onze rol niet van belang is, of zelfs noodzakelijk.

Landschapsarchitecten bevinden zich namelijk op een kruispunt van vele disciplines. In de discussies over de toekomst van dat landschap, en in het ontwerpproces dat vaak geleid wordt door de professional, komen namelijk een grote hoeveelheid kennisvelden samen. Daar heeft de landschapsarchitectuur de potentie om een verbindende kracht te zijn. Mediërend tussen alle verschillende belangen die in dat landschap spelen. En die rol moeten we zo goed mogelijk opnemen, omdat ze van groot belang is voor de kwalitatieve evolutie van het landschap en de afstemming van de verschillende belangen daarin.

De landschapsarchitectuur moet dus een taal spreken die voor iedereen bevattelijk is. Ze moet open staan voor al die verschillende invalshoeken, en er ook een minimale kennis van hebben. Ze moet kunnen faciliteren en verbinden. Ze moet pro-actief die stemmen kunnen vinden en vertalen naar een gedeeld proces. Het ontwerpproces kan daarbij helpen om in die complexiteit te navigeren, en om verschillende ideeën met elkaar te verbinden. Maar het vraagt ook een grote sociale gevoeligheid, en inlevingsvermogen in alle verschillende benaderingen van dat landschap. De landschapsarchitect is bijgevolg een goede luisteraar, en moet kunnen openstaan voor ideeën die veraf staan van de eigen ideologie.

Die verbindende kracht, en het stem geven aan al die verschillende invalshoeken, is deel van het democratische proces in het landschap. We zagen eerder al dat het betrekken van bewoners en gebruikers van belang is om de realiteit van een plek te begrijpen, maar dus ook de veelheid aan experts en professionals moeten mee hun plaats krijgen in dat gesprek. Dat gaat van architecten en stedenbouwkundigen tot landbouwers en wegenwerkers. Van omgevingspsychologen tot hydrologen en ecologen.

Traditioneel heeft het beroep al sterke banden uitgebouwd met specifieke andere beroepenvelden (met name architectuur, botanie, ecologen, stedenbouwkundigen, hydrologen en andere technische experts). Haar affiniteit met meer sociale of mensgerichte disciplines is volgens sommigen echter nog maar weinig verkend. Denk daarbij aan antropologen, psychologen, etnologen, armoede-experts, geschiedkundigen, sociaal werkers of sociologen. Die worden minder snel bij de hand genomen dan de technische beroepen, die we al snel noodzakelijk vinden als aanvulling van de eigen expertise. Die realiteit op zich al zegt al iets over de manier waarop we zelf het landschap benaderen, en de belangen die we erin erkennen. Voor een professional die ook sociale rechtvaardigheid in hun projecten nastreeft, kan het uitbouwen van die disciplinaire banden dus een interessante te verkennen piste zijn.

We moeten als landschapsarchitecten steeds werken vanuit het besef dat wij slechts één speler zijn in het landschap, met een zeer specifieke vorm van kennis en manier van werken. Onze sterkte ligt in het ontwerp, en de benadering ervan als een verbindend proces tussen verschillende disciplinaire velden en alle actoren in dat landschap. Dat is een nobele, noodzakelijke én bijzonder interessante missie.

Referenties

Experiments in Environment (Lawrence & Anna Hallprin)

In de zomer van 1966 organiseerde de landschapsarchitect Lawrence Hallprin in zijn vrouw Anna (Choreografe) een reeks workshops met de naam 'experiments in Environment'. Deze workshops waren gericht op een multi-sensorische verkenning van de ruimte, en haalde inspiratie uit o.a. ecologie, muziek, architectuur, dans, drama en lichttechniek. Het geloof was dat deze verschillende vormen van observatie en contact met de ruimte de creativiteit stimuleerde en tot nieuwe inzichten in de ruimte zouden leiden.

(Bron: <https://californiahistoricalsociety.org/exhibitions/experiments-in-environment-the-halprin-workshops-1966-1971/>)

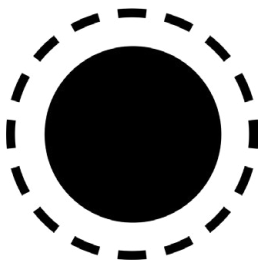
Gehl

Gehl, intussen een gerenommeerd internationaal bureau dat zichzelf omschrijft als een bureau dat iteratief en holistisch werkt, en tracht het leven te begrijpen voordat ze ingrijpen in de bebouwde ruimte. Gehl is gegroeid uit het bureau van Jan Gehl, een Deense architect en stedenbouwkundige, die naar eigen zeggen erg sterk werd beïnvloedt door personen als Jane Jacobs en zijn vrouw: Ingrid Mundt. Ingrid was zelf een psychologe en uit dat persoonlijke partnerschap groeide ook een specifieke professionele aanpak. Ze voerden namelijk beiden regelmatig en rigoreus discussies over waarom de menselijke kant nooit grondig bekeken werd door architecten, landschapsarchitecten en planners. En het is op die scheidingslijn tussen sociologie, psychologie, architectuur en planning dat Gehl zich ging specialiseren. Naast concrete projecten is Gehl ook bekend om zijn verschillende publicaties.

(Bron: <https://www.gehlpeople.com/about-us/>)

(Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Gehl)

De landschapsarchitectuur legt zich gericht toe op de grote schaal en globale problematieken

De landschapsarchitectuur legt zich gericht toe op de grote schaal en globale problematieken

“ Environmentalism without class struggle is just gardening.

- Chico Mendes (Braziliaanse rubberboer en vakbondsleider die o.m. de grondlegger was van de 'extractive reserves' in Brazilië)

Landschapsarchitecten leggen zich in hun opdrachten vaak toe op het nadenken over de landschappelijke toekomst van een concrete, geografisch afgebakende site. Dat kan gaan over tuinen, pleinen of parken, of over straten of zelfs de masterplanning van een hele dorpskern. In die concrete contexten is er dan aandacht over hoe bepaalde problematieken zich daar manifesteren – droogte, waterinfiltratie, biodiversiteit, etc. Op die manier draagt de discipline bij aan het zoeken naar antwoorden op die problematieken. Systeemdenken – een begrip dat vaak aangehaald wordt door professionals – is daarin een manier om de lokale context te verbinden met bredere landschappelijke logica's: rivieren worden verbonden aan rivierenstelsels, bosjes worden onderdeel van een bredere ecologische corridor. Maar zelden is dat brede systeem zelf het onderwerp van de studie waarop de landschapsarchitect zich toelegt.

Het landschap stopt niet, en ook sociale problematieken laten zich niet geografisch begrenzen op de sites waarmee landschapsarchitecten aan de slag gaan. Oplossingen voor kinderarmoede, privatisering van publiek ruimte, de migratiecrisis, of sociale uitbuiting van specifieke minderheden krijg je niet opgelost binnen de contouren van een park, laat staan een tuin. Maar dat wilt niet zeggen dat die daarin geen rol te spelen hebben. De landschapsarchitectuur in Vlaanderen heeft geen uitgebreid traditie in het nadenken op regionale, federale, laat staan Europese of Globale schaal. Dat komt voor een groot deel omdat er op deze beleidsniveaus weinig opdrachten uitgeschreven worden voor landschapsarchitecten – of omdat landschapsarchitectuur er gewoon onbekend is.

Nochtans liggen er sleutels tot sociaalecologische duurzaamheid verscholen in een collectief reflectieproces over het landschap als samenvloeiing van sociale en ecologische realiteiten. Dat vraagt naar een verantwoordelijkheid van beleid (voorzien van kaders, opdrachten en financiering), maar zeker ook van de discipline zelf. De landschapsarchitectuur moet opdrachten aangaan die zich niet binden aan concrete sites, maar aan concrete problematieken. De discipline moet grootschaliger durven denken. Wat betekent droogte op Vlaams niveau (bv. de droge delta) – of: hoe kunnen we werken aan alternatieve vormen van landbouw die respect tonen voor de lokale sociaalculturele context, en niet tot verdringing leiden van specifieke (kwetsbare) bevolkingsgroepen (bv. extractive reserves).

De praktijk van de landschapsarchitect verbindt zich op vele, soms onzichtbare manieren met een globale context. Via materiaalstromen vanuit ontwikkelingslanden, en de sociale uitbuiting die aan de basis ligt van hun ontginning. Via geopolitieke spanningen die ontstaan uit een intensief kapitalistisch landbouwbeleid dat leidt tot de commerciële uitbuiting van boeren in het globale Zuiden. Via de olie die we gebruiken voor de machines die onze WADI's graven, en via de kostbare materialen die nodig zijn om onze computers mee te bouwen. Sociale duurzaamheid vraagt ons om na te denken over rechtvaardigheid – niet enkel binnen de contouren van onze concrete opdrachten. Maar op alle schaalniveaus die in het landschap samenkomen.

- Welke zijn relevante sociale vraagstukken waarop de landschapsarchitectuur antwoorden moet bieden op schaalniveau van Vlaanderen - België - Europa?
- Hoe kan de LA haar aanwezigheid op hogere plannings- en beleidsniveaus versterken?
- Hoe vertaalt de praktijk van 'ontwerp' en 'toekomstdenken' zich op hogere schaalniveaus?
- Welke grenzen bestaan er om op dit niveau na te denken en verantwoordelijkheid op te nemen?

Referenties

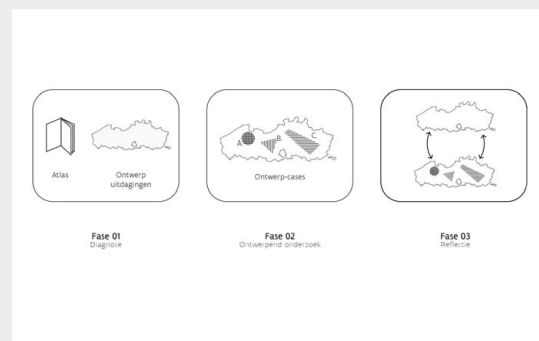
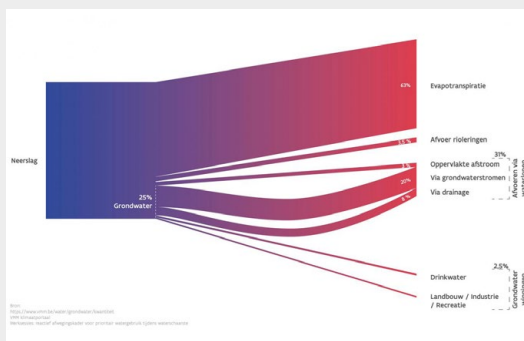
De Droge Delta (BMWSTR i.s.m. diverse ontwerp bureaus en kennisinstellingen)

Het traject van 'de Droge Delta' (geïnitieerd door het Atelier van de Vlaams Bouwmeester) is een project dat bijdraagt aan de kennis bij ruimtelijke disciplines omtrent de waterproblematiek in Vlaanderen. De regio wordt steeds meer geconfronteerd met periodes van wateroverlast en droogte, maar daarover bestaat nog maar relatief weinig kennis en onderzoek. Het onderzoek richtte zich op het ontwikkelen van (ruimtelijke) strategieën om om te gaan met deze problematieken.

Het multidisciplinaire onderzoek gebeurde in drie fasen: (1) diagnose en atlas: het observeren, onderzoeken en vaststellen van de concrete problematieken, (2) ontwerpend onderzoek op drie gebieden: de inzichten uit fase (1) werden geoperationaliseerd in deze fase, waar er op concrete sites in Vlaanderen gewerkt werd, (3) reflectiefase: in deze fase werden de lessons learned uit de vorige 2 stappen gecapteerd en gedeeld.

Het traject toont aan dat landschapsarchitecten, en de methodiek van ontwerpend onderzoek, ook betekenis kan krijgen in grootschalige projecten die vertrekken vanuit een thematiek eerder dan vanuit een concrete geografisch afgebakende site.

(bron: <https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/de-droge-delta>)

Reservas extrativistas

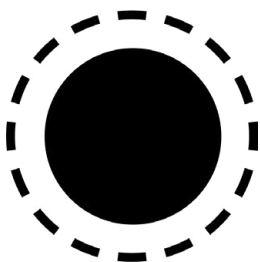
Wanneer het over impact gaat, dan verschromen de meeste landschapsarchitectuurprojecten in de vergelijking met wat Chico Mendes bereikt heeft met zijn 'reservas extrativistas' in Brazilië. Alleen al het reservaat 'Chico Mendes' (genoemd naar de bedenker van deze beschermde gebieden) omvat 970.570ha Amazonegebied, dat door deze erkenning een specifiek soort bescherming krijgt. Ter vergelijking: daarmee zou je 71% van heel Vlaanderen (1.357.600ha) kunnen bedekken. En het is daarmee niet eens het grootste reservaat in Brazilië.

De quote 'environmentalism without class struggle is just gardening' illustreert de overtuiging van Mendes dat ecologische degradatie en vormen van sociale onrechtvaardigheid hand in hand gaan. De reservas extrativistas waren een manier om enerzijds de ecologische waarde van de Amazone te beschermen, maar ging hand in hand met de sociale strijd tegen de industriële houtkap en landbouw die aan grond liggen van veel van deze ecologische degradatie. Met de reservas worden ook de lokale gemeenschappen beschermd en kunnen kleine boeren en organisaties overleven zonder dat ze verdronken worden door globale, economische spelers.

Mendes was ervan overtuigd dat échte bescherming van de omgeving ook de machtsstructuren moeten in vraag stellen die de mensen en de natuur uitbuiten voor economische winst. Voor hem zijn elke ecologische beweging die er niet in slaagt onderliggende systemen van ongelijkheid en rechtvaardigheid in vraag te stellen slechts oppervlakkige activiteiten, eerder dan de oprechte strijd voor de gezondheid van de planeet en het welzijn van haar inwoners.

In deze reservaten - die gecontroleerd en beschermd worden met overheidssteun - worden enkel duurzame vormen van landbouw en ontginning toegelaten, specifiek voor de lokale gemeenschappen die er economisch van afhankelijk zijn. Hierdoor blijft de ecologische waarde van de gebieden gerespecteerd enerzijds, en worden lokale gemeenschappen en hun inkomsten beschermd tegen sociaal onrechtvaardige praktijken.

Dat dit alles ook een politieke strijd was, illustreert ook de moord van Chico Mendes in '88 door een lokale industriële boer - die de ideeën van Chico als een bedreiging zag voor zijn economisch model.

**De landschapsarchitect streeft naar lange termijn-
betrokkenheid bij elk project en erkent het belang van
goed beheer**

De landschapsarchitect streeft naar lange termijn-betrokkenheid bij elk project en erkent het belang van goed beheer

Het landschap is een realiteit waarin een grote diversiteit aan verschillende processen samen komen. Elk van deze processen werkt op een eigen snelheid. Van het leven van een ééndagsvlieg tot geologische processen die miljoenen jaren duren, en alles ertussen. De menselijke tijdsschaal is landschappelijk gezien dus maar één manier om de tijd te benaderen. De landschapsarchitect moet alle tijdsschalen erkennen, en werkt (ook) op termijnen die de menselijke tijdsschaal overstijgen.

Dit is niet steeds eenvoudig, zeker in een maatschappelijke context waarin een vorm van snelheid van resultaat verwacht wordt, en een vorm 'instant satisfaction' gewenst wordt. Dit wordt nog eens versterkt bij politiek beladen projecten, waarbij politieke mandaten slechts enkele jaren duren en ze binnen die periode verandering willen zien die ze kunnen gebruiken als zelfpromotie – wat kan botsen met die landschappelijke tijdsschalen. Landschap heeft tijd nodig om zich te vestigen, om te evolueren naar een situatie die evenwichtig is. Het besef van het belang van traagheid is niet steeds makkelijk te verantwoorden, maar wel essentieel in het streven naar kwalitatieve landschappen.

Ook een goede observatie van de ruimte, en de sociale processen daarin, vraagt tijd. Steeds meer wordt er van de professional verwacht dat die ook inclusief en participatief werkt, maar het duurt vaak enkele maanden voordat men zich ingewerkt heeft in een sociaalruimtelijke context. Om die reden kan het interessant zijn te zoeken naar nieuwe vormen van aanwezigheid in het landschap. Vormen van langetermijnaanwezigheid, die bv. beheer centraal stellen in plaats van grote, éénmalige ingrepen. 'Beheer als ontwerp' werd door verschillende respondenten gezien als de toekomst van de landschapsarchitectuur, gezien dit veel meer aansluit bij natuurlijke processen aanwezig in het landschap.

Een lange termijnaanwezigheid maakt het ook mogelijk om te leren uit de ingrepen die gedaan worden (social learning / learning by doing). Een continu proces van ingrijpen en observeren stelt de professional in staat om uit die ingrepen te leren, en daar dan weer op gepaste manier op te reageren. Een gelijkaardig leerproces wordt mogelijk gemaakt via 'post-occupancy-evaluations': observaties van hoe een project evolueert na uitvoering. Deze zijn nog niet gemeenplaats in ontwerpen, noch in bestekken die uitgeschreven worden. Na de ingreep is de aanwezigheid van de landschapsarchitect geen vanzelfsprekendheid, hoewel het algemeen erkend wordt dat het een meerwaarde zou zijn.

Een aanvullend voordeel van langere aanwezigheid op een plek is dat het de professional in staat stelt om zich in te werken in het sociaal netwerk van een plek, en een grondige begrip te krijgen van de lokale gemeenschap. Een aanwezigheid die puur als doel heeft om op enkele weken of maanden een ontwerp af te leveren, geeft onvoldoende tijd om dit te doen. Grondige participatie en samenwerking met gemeenschappen vraagt tijd.

Als de landschapsarchitect zelf niet voor langere termijn aanwezig kan zijn op een plek, is het interessant om te kijken naar intense samenwerkingsvormen met organisaties of lokaal beleid die wél geënt zijn op een plek, en zich gebonden hebben aan de lokale gemeenschap. Door intense samenwerking en informatie-uitwisseling met deze organisaties kan er een zekere voeling met de actuele realiteit van die plek gecreëerd worden.

Het landschap is een geheel van processen op verschillende snelheden, die niet steeds 'afgestemd' zijn op de menselijke tijdsschaal. Er valt veel te winnen uit een vorm van traagheid, een langere aanwezigheid op de te ontwerpen plekken. Op deze manier wordt ontwerp beter afgestemd op haar subject: het landschap, en ontstaat er ook tijd om als ontwerper bij te leren over de sociale impact van de eigen ingrepen. Het is aan het beroep om hier de juiste werkvormen te verkennen, en daarmee ook de financiële regelingen die dit mogelijk moeten maken.

Referenties

Kümmer*innenschaften

PARKS is zowel een plek (een oude industriële site in Hamburg) als een coöperatieve vorm van ruimte-maken, waarin zorg voor een plek centraal staat. De aanpak vraagt voor een continue zorg voor elkaar als gemeenschap, en voor de gedeelde ruimtes waarin je aanwezig bent. In de formalisering van die zorg voor de plek, zoekt het project naar twee types van profielen: kümmer*innen (vrijwilligers) en parkmeister*innen (parkwachters). De parkmeesters worden daarbij betaalde professionals die in continue dialoog met plek en gebruikers staan om via ingrepen die relaties te 'verzorgen'.

(Bron: <https://futurearchitectureplatform.org/projects/99bf8b2f-9282-4ca8-834f-cacc4d8a1ca7/>)

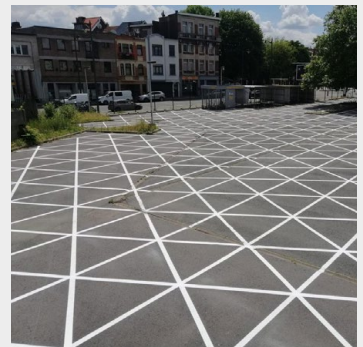
Ambtenaar vs. zelfstandige

De profielen van professionele landschapsarchitecten is in Vlaanderen al vrij divers. Enerzijds zijn er de professionele zelfstandige en bureaus, wiens projecten vaak vrij geografisch verspreid zijn. Anderzijds zijn er de ambtenaren op de verschillende beleidsniveaus: nationaal regionaal, provinciaal, in intercommunales of gemeentelijk. Je zou kunnen stellen dat hun aanpak in zekere mate verschilt afhankelijk van hun geografische binding op een plek. Van gemeentelijke ambtenaren mag je verwachten dat ze een goed zicht hebben op de sociale en ruimtelijke condities van de plekken binnen hun gemeente. Ze zouden dus gebaseerd op deze contextgebonden kennis goed moeten kunnen reageren met kennis van bestaande sociale uitdagingen en dynamieken. Dit neemt niet weg dat bureaus 'extern' van deze gemeenten een interessante insteek kunnen leveren omdat een 'outsider look' dan weer een boeiende en onbevooroordeelde blik bieden op bepaalde problematieken. Maar ze zijn in die zin dus wel inherent anders van aard. Ook zullen lokale ambtenaren (allicht) meer zicht hebben op de gevolgen van de ingrepen op een terrein omdat ze er naderhand nog aanwezig zijn. De vraag blijft: leidt één profiel tot betere ingrepen dan het andere?

Bizet Bizar (Dear Pigs)

Bizet Bizar is een tijdelijke invulling van een voormalige parkeerplaats in Anderlecht (Brussel) waarbij ook Dear Pigs als ontwerp bureau betrokken is. Hun aanpak hier is procesmatig en participatief. Systematische afwisseling van ingrepen en observatie leiden tot een proces dat reageert op de vragen die ontstaan uit verandering. Met kleine acties van activisme vragen de ontwerpers ook de toekomstige invulling en de voor- en nadelen ervan.

(Bron: <https://dearpigs.be/Bizet-Bizar>)

Conclusie

Met deze suggesties willen we vooral duidelijk maken dat de discipline een grote hoeveelheid aan potenties te verkennen heeft in de richting van sociale duurzaamheid. Dit document heeft als doel enkele mogelijke richtingen te tonen, en enkele van deze potenties zichtbaar te maken. Maar het zal van de discipline vragen om te experimenteren, bij te leren, samen te werken, fouten te maken, en al haar bevindingen continu met elkaar te delen, willen we concrete stappen zetten naar een sociaal duurzame discipline. Daarbij is het steeds belangrijk om integer te blijven, oprecht aan onze waarden, met daarbij speciale aandacht voor principes van sociale rechtvaardigheid en inclusie.

De discipline moet zichzelf in vraag blijven stellen, en niet vervallen in vooronderstellingen over wat mensen nodig hebben of willen. We moeten goed nadenken over wie de kosten en baten dragen van onze acties, en welke impact die hebben op lange termijn. We moeten onze kennis delen, en vrijgevig zijn met ons enthousiasme over de ruimte. We moeten meeleven, niet enkel naar andere mensen, maar ook naar het meer-dan-menselijke. Het landschap wordt steeds gedeeld, en kent geen grenzen.

En we moeten vooral blijven praten. Dialoog is onontbeerlijk voor een discipline in groei. Het finale doel van het SoDuLTA onderzoeksproject is het aanwakken van een zelfkritische dialoog. Dit document is in geen zin limitatief. Er zijn zeker nog andere manieren te bedenken die stappen vooruit zouden zijn in het streven naar een rechtvaardige stad. Er zijn zeker nog verschillende rollen die de discipline daarin kan opnemen. De problematieken lijken vandaag de dag jammer genoeg niet te verdwijnen, integendeel zelfs.

En in een context van groeiende sociale onrechtvaardigheid, groeiende armoede, een steeds grotere kloof tussen arm en rijk, van diverse vormen van discriminatie en uitsluiting, is het niet enkel wenselijk dat een discipline die impact heeft op de ruimte nadenkt over het verschil dat het kan maken. Sociaal engagement is een morele obligatie.

De landschapsarchitectuur staat voor interessante tijden, tijden van erkenning en groei van het beroep. In die groei is het belangrijk om aandacht te hebben voor de richting waarin we groeien. Duurzaamheid kan daarbij richting geven, en als we voor die richting kiezen, dan is aandacht voor sociale duurzaamheid essentieel.

Document opgemaakt in het kader van het pwo
onderzoeksproject SoDuLTA

Het project wordt gefinancierd door het pwo
onderzoeksfonds van de HOGENT

Opgemaakt door Jo Boonen en Hans Druart

Beelden copyright van de vermelde bronnen

Contact: jo.boonen@hogent.be
www.hogent.be/projecten/sodulta

januari 2025